

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy
Ústav české literatury a literární vědy

Tomáš Pácalt

Bakalářská práce:

Intertextovost Příběhu inženýra lidských duší
(Američtí autoři v románu Josefa Škvoreckého)

Intertextual Relations in The Engineer of Human Souls
(American Authors in the Novel by Josef Skvorecky)

Praha, 2013

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Petr Bílek, CSc

Na tomto místě bych chtěl poděkovat svému vedoucímu bakalářské práce Prof. PhDr. Petru Bílkovi, Csc. za cenné rady a připomínky.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

podpis

Abstrakt

Práce se zaměří na analýzu funkce, kterou mají v románu Josefa Škvoreckého *Příběh inženýra lidských duší* autorské obrazy i konkrétní texty angloamerických spisovatelů (Poe, Hawthorne, Twaine, Crane, Fitzgerald, Conrad, Lovecraft). Tento vztah bude vykládán v rámci teorie intertextovosti s cílem analyzovat, jaký význam mají takové mezitextové vazby pro Škvoreckého román. Práce se také pokusí interpretovat některá základní témata *Příbehu inženýra lidských duší*, kterých se angloameričtí spisovatelé nějakým způsobem dotýkají. V průběhu práce se bude také odkazovat k textům Přemysla Blažička; tyto odkazy by měly otevřít prostor k otázce poznávací hodnoty uměleckého díla.

The bachelor thesis is based on the analysis of the role writers' images and particular fragments of English and American writers (Poe, Hawthorne, Twaine, Crane, Fitzgerald, Conrad, Lovecraft) have in the novel *The Engineer of Human Souls* by Josef Skvorecky. This relationship is to be interpreted according to the theory of intertextuality with a goal to analyse a value that these intertextual connections have in the Skvorecky novel. The thesis aims at some of the basic themes in *The Engineer of Human Souls* with a connection to the English and American writers. The thesis also references to the works of Premysl Blazicek. These references should discuss cognitive functions of a work of art.

Klíčová slova: intertextovost; američtí autoři; Příběh inženýra lidských duší; umělecké dílo; aktualizace; zkušenost

Obsah

Kurzíva	6
Teorie Intertextovosti	6
Američtí autoři	7
Linie knihy	8
Danny/Škvorecký	9
Úvod	10
1 POE	12
Nostalgie	12
Konfrontace evropské a americké zkušenosti	14
2 HAWTHORNE	16
Aktualizace	16
Soud	18
Soucit	19
3 TWAIN	21
Humoreska?	21
Zkušenost (I)	22
Smysl	23
4 CRANE	25
Válka	25
Zkušenost (II)	27
5 FITZGERALD	29
Ženy	29
Sen	31
6 CONRAD	33
Konfrontace evropské a americké zkušenosti (II)	33
Podvojný obraz diktatury	34
7 LOVECRAFT	36
Kruh	36
K filosofii bakalářské práce	39
Nespokojenost	39
Závěr	40
Primární a sekundární literatura	42

Autoři, kteří nás ovlivňují, jsou neustále přítomni v našich hlavách. Jsou naší součástí. Přemysl Blažiček píše, že umělecká díla nás proměňují. Můžeme to aplikovat na autora ve smyslu Foucaultova „autorského jména“: Ovlivňuje nás autorské jméno. Nejde o život autorův. Jde především o dílo, jež napsal. O jeho svébytné koukání na svět, jenž nás obohacuje. Slovy Škvoreckého, která napsal o Faulknerovi: „...autorovi se podařilo připodobnit se silám, které stvořily svět; protože je samo světem, stejně – a někdy víc – reálným jako ten kolem nás.“¹ Říkáme tedy: je to jak z Faulknera. Je to jak z McCarthyho. Jako z Palahniuka. Je to jako z Poea, Hawthorna, Twaina, Cranea, Fitzgeralda, Conrada, Lovecrafta... Autoři jsou naší součástí.

Kurzíva

Kurzíva vyznačuje názvy děl. Dále také vyznačuje mé autorské alter ego, které se nepohybuje v žánru odborného textu. Slouží k zvýraznění jistých pasáží, s kterými se dále v textu pracuje, ale pro něž se odborný žánr nehodí. Dotváří obraz této práce. Jedná se o jakýsi experiment. *Kurzíva říká: vím, že toto je odborný text, a já ho narušuji.*

Teorie Intertextovosti

Práce se nezaměřuje na teorii intertextovosti – nesnaží se uchopit rozdílná pojetí intertextovosti a následně je aplikovat na román *Příběh inženýra lidských duší*. Zaměřuje se na význam intertextovosti v tomto románu: pokouší se analyzovat funkce přítomných amerických autorů. Z toho důvodu pojímám „exkurz“ do teorie intertextovosti velice stručně a to s důrazem na to pojetí intertextovosti, které se v této práci budu snažit využít.

Teorii intertextovosti, podle které budu postupovat ve své práci, budu aplikovat především z pojetí Jiřího Homoláče, jenž vychází z Gennetta, respektive z Glowinského. Jedná se o užší tradicionalistické vymezení pojetí intertextovosti. Na rozdíl od širšího hlediska – progresivní intertextovosti, která je představovaná především Julií Kristevou a Rolandem Barthesem, je tradicionalistické pojetí mnohem více uchopitelné.

---

¹Škvorecký, Josef: *Mýtus yoknapatawphaského kraje*. In *Podivný pán z providence a jiné eseje*. Praha: Ivo Železný, 1999, s. 125.

Kristeva považuje intertextovost za „nutnou“ vlastnost každého textu: „...každý text je vystaven z mozaiky citátů, pohlcuje a přetváří jiný text.“² Autor textu je v tomto „totalizujícím“ pojetí zcela upozaděn a vlastně je mnohem spíše „komentátorem či pořadatelem byvších textů než výsostným tvůrcem“.³ Barthes mluví o smrti autora: „zpochybňuje představy o autonomii subjektu a autorské intencionalitě...“⁴ a „popisuje čtenáře jako prostor, do něhož text vepisuje předivo citátů“.⁵

Toto pojetí hranice zcela ruší. Říká, že každý text je vždy ve vztahu k jiným textům. V důsledku to znamená, že každý text se skládá jen z citátů jiných textů. Jedná se o zrušení autorství. Je to pojetí výsostně zajímavé, možná i pravdivé, ale nedá se s ním pracovat. Je definitivní a nekonečné zároveň. Vše může odkazovat ke všemu a na všechno.

Jiří Homoláč vychází z pojetí užšího: „snahou deskriptivní intertextovosti je označit záměrné a specifické narážky autora na jiné dílo.“⁶ Jde tedy vždy o vztah konkrétního textu k jiným textům. Navazuje na Glowinského, který „považuje za intertextové pouze ty vztahy k jiným dílům, které se staly strukturním nebo [...] významovým elementem navazujícího textu, vztahy záměrné, a tak či onak zjevné, [...] určené čtenáři“.⁷ Homoláč ovšem dává mnohem větší důraz na recepci: „O tom, co je a co není strukturním elementem daného textu, co se podílí či nepodílí na jeho významové výstavbě, se rozhoduje při recepci textu.“⁸ Říká, že narážky autora na jiné dílo nemusí být vždy záměrné: Odkaz autora může být i náhodný. A také tvrdí, že odkaz nemusí být vždy zjevný: „...co je zjevné pro jednoho čtenáře, nemusí být zjevné pro druhého...“⁹ Navíc „nezávisle na autorově záměru vnímáme (více či méně) zjevný a nám určený každý intertextový vztah, který jsme jako čtenáři schopni zapojit do významové výstavby celku a který nepovažujeme za nemožný...“¹⁰

Američtí autoři

Společně s teorií intertextovosti budu také pracovat s pojmem „američtí autoři“. Jedná se o autory, kteří v *Příběhu inženýra lidských duší* nesou názvy jednotlivých kapitol: Poe, Hawthorne, Twain, Crane, Fitzgerald, Conrad a Lovecraft. Uvědomuji si, že Joseph Conrad je

² Kristeva, Julia: *Slovo, dialog a román: texty o sémiotice*. Přeložil František Fulka. Praha: Sofis/Pastelka, s. 8.

³ Müller, Richard – Šidák, Pavel (eds): *Slovník novější literární teorie*. Praha: Academia, 2012, s. 243.

⁴ Nünning, Ansgar (ed.): *Lexikon teorie literatury*. Brno: Host, 2006, s. 352.

⁵ Tamtéž, s. 352.

⁶ Tamtéž, s. 351.

⁷ Homoláč, Jiří: *Intertextovost a utváření smyslu*. Praha: Karolinum, 1996, s. 20

⁸ Tamtéž, s. 21.

⁹ Tamtéž, s. 21.

¹⁰ Tamtéž, s. 21.

anglický Polák. Přesto, když budu pracovat s pojmem „američtí autoři“, mám na mysli i jeho.¹¹

„Autor“ zde zaštiťuje pojetí, které je blízké „jménu autora“ tak, jak tento pojem koncipuje Michel Foucault: O životní empirii dotyčného autora mi půjde zcela okrajově.¹² Jde mi především o jeho umělecké texty a styl. O jeho „svébytné vidění světa“, vycházející hlavně z těch děl, která jsou přítomna v *Příběhu inženýra lidských duší*. Například když budu mluvit o Hawthornovi, budu mít na mysli především jeho dílo a jeho styl. V medailonech (viz dále) udávám i některé informace z autorova života, ale až na výjimky mají tyto informace jen dekorativní charakter: nebudu s nimi dále v textu pracovat.

Linie knihy

Příběh inženýra lidských duší se skládá ze záměrně rozházených fragmentů – na drobno rozstříhaných příběhů, které když se poskládají, vytvoří celek.¹³

Vypravěč *Příběhu* je v ich formě, je současně hlavní postavou knihy. Jmenuje se Danny Smiřický a je českým emigrantem žijícím v Kanadě: Učí zde na univerzitě angloamerickou literaturu.

Čas děje románu je rozdělen především do dvou hlavních¹⁴ dějových linií: kanadské a kostelecké. Kanadská se odehrává v sedmdesátých letech v Kanadě a je vyprávěna v přítomnosti. Lze ji rozdělit¹⁵ do tří proudů: 1. Danny na univerzitě,¹⁶ 2. milostný román s jednou z Dannyho studentek; 3. volně řazené epizody – život české emigrantské komunity v Kanadě.

Kostelecká linie se odehrává v Kostelci v dobách protektorátu – Dannyho dospívání a je vyprávěna v minulosti. Můžeme ji také dělit do tří proudů: 1. účast na sabotážním spiknutí; 2. milostný příběh s Nad'ou; 3. volné epizody strukturované v anekdotické formě.

---

¹¹ Začleňuji ho pod tento pojem z toho důvodu, že stejně jako všichni ostatní zmínění „američtí autoři“ je Conrad také interpretován na hodinách Dannyho Smiřického. A nevymyká se stejnému způsobu zapojení do textu.

¹² Existují případy, kdy životní okolnosti amerických autorů v této práci využiji. Jedná se hlavně o část kapitoly Crane.

¹³ Ludvík Vaculík v *Českém snáři* o *Příběhu* píše: „Nadrobno rozsekané osudy se mu sypou z náruče a rozhozeny jakoby bez velké dovednosti přece na zemi složí obraz až monumentální.“ Vaculík, Ludvík: *Český snář*. Brno: Atlantis, 2002, s. 102.

¹⁴ Čas dějů je bohatší: 1917–18 (otcovo zranění), 1928 (Dannyho dětství), 1939–41 (počátky okupace), 1948 (útěk Přemy přes hranice), 1968 (epizody v Praze a návštěva Kostelce). Zmíněné dvě hlavní dějové linie ale zcela převládají.

¹⁵ Tato dělení do proudů čerpám z monografie Pavla Trenského. Trenský, Pavel: *Příběh inženýra lidských duší*. In *Josef Škvorecký*. Přeložil Aleš Haman. Jinočany: H&H, 1995, s. 83–106.

¹⁶ Především v tomto proudu jsou přítomni američtí autoři – jsou probíráni na Dannyho semináři. Ale odkazy na ně se odrážejí ve všech ostatních uváděných proudech.

Tato práce se bude pohybovat především v těchto dvou uvedených liniích. Podstatným komponentem *Příběhu* jsou také četné dopisy adresované vypravěči, které jsou nám předkládány průběžně po celou knihu. Hlavní dvě dějové linie a s nimi spjatí američtí autoři se v těchto dopisech odráží pouze velmi slabě.

Danny/Škvorecký

Příběh inženýra lidských duší obsahuje prvky autobiografického či klíčového románu, ale jsem si stále vědom slov Přemysla Blažíčka: „...žádná autobiografická próza není spisovatelovou výpovědí o sobě v doslovném smyslu, i když sebeupřímněji se tváří autor mnohé nejen nevědomky, ale také vědomě pomíjí, přetváří, kombinuje, spojuje, rozpojuje, domýšlí a vymýšlí.“¹⁷

Názorová blízkost hlavní postavy Dannyho Smiřického a autora Josefa Škvoreckého je zřejmá. Jejich ztotožňování k tomu svádí i z toho důvodu, že Škvoreckého eseje, které často budu využívat k interpretacím jednotlivých amerických autorů, jsou téměř totožné s těmi, které v knize předkládá Danny Smiřický na svém semináři. Přesto se v této práci snažím Dannyho se Škvoreckým neztotožňovat.

Budu se snažit zůstat především v knize, tedy u Dannyho. Pokud se budu od knihy vzdalovat, upozorním na to. Jedná se především o tři místa této práce (Aktualizace, Zkušenost II, Kruh), která se týkají geneze knihy, a tedy i autora samotného.

---

¹⁷ Blažíček, Přemysl: *Škvoreckého Zbabělci*. Praha: Oikúmené, 1992, s. 16.

Úvod

Helena Kosková se ve své monografii o Josefu Škvoreckém zabývá obdobnou problematikou: intertextovostí amerických autorů. Kosková se snaží ukázat, že intertextovost tvoří v *Příběhu inženýra lidských duší* dominantní prvek. Domnívá se, že „výběr autorů není náhodný a že hraje ve struktuře a kompozici díla velice významnou roli...“¹⁸ Bohužel tuto roli amerických autorů v románu dokládá pouze na dvanácti krátkých stranách. Postupuje podle kapitol Škvoreckého knihy: Na každou jednotlivou kapitolu aplikuje toho amerického autora, který kapitolu označuje.

Touto intertextovostí se zabývá také Pavel Trenský. Nepřikládá ovšem této intertextovosti tak velký důraz jako Kosková. Mluví o ní ve své knize *Josef Škvorecký*, a to jen na čtyřech stranách. Postupuje obdobně jako Kosková: Na každou kapitolu je „použit“ pouze ten autor, který kapitolu označuje.

Touto prací chci poskytnout dané problematice větší prostor a pokusil bych se ji zpracovat trochu jiným způsobem, než to činili Kosková s Trenským.

Všech sedm kapitol mé práce je stejně jako v *Příběhu* uvedeno jménem amerického autora, ale nezabývá se striktně jen odpovídající kapitolou, nýbrž se jedná o funkci dotyčného autora v celém románu.

Každá z kapitol je tvořena obdobně: Začíná jakýmsi medailonem¹⁹ o autorovi, s kterým se bude v té kapitole dále pracovat. Poté je zmíněno, jaká jeho díla se v *Příběhu* vyskytují. A dále, jaký význam pro *Příběh* daný autor má: Čím vstupuje do jiného díla. Jaké jsou paralely mezi dotyčným autorem a Škvoreckého knihou. Jaká důležitá témata svým vstupem do *Příběhu* pomáhá dotyčný autor dotvářet.

Jak už bylo zmíněno, vycházím z takového pojetí intertextovosti, kde odkaz může být zjevný pouze mně, tudíž existuje riziko, že paralely, které spatřuji mezi dotyčným autorem a *Příběhem*, vidím pouze já. Přesto se snažím, aby výsledky tohoto mého subjektivního čtení²⁰ byly alespoň částečně produktivní.

---

¹⁸ Kosková, Helena: *Příběh inženýra lidských duší*. In *Škvorecký*. Praha: Literární akademie, 2004, s. 137.

¹⁹ Medailon je psaný kurzívou. Je to pokus o jakousi literární koláž, s kterou se bude dále v textu pracovat. Je poskládán ze *Slovníku spisovatelů: Spojených států amerických*, Škvoreckého studií, z děl dotyčného autora a mé invence. Mělo by se jednat o samostatný estetický text, z toho důvodu nejsou z medailonu uvedeny žádné citace.

²⁰ Chápu, že každá interpretace je něčí individuální čtení, ale toto mé pojetí čtení se přibližuje pojmu „slast“, jak ho koncipuje Roland Barthes: „...zaměřujeme pozornost na text nikoli jako na produkt, nýbrž jako na *tkanivo*, které se utváří svým stále novým splétáním. Čtenář, jenž pociťuje radost z tohoto pohybu, jimž je unášen právě tak, jako je unášen slastí, je v tomto *děni smyslu* ztracen jako pavouk v pavučině, kterou produkuje.“ Petříček,

V této práci se nebudu zabývat jinou intertextovostí, než kterou poskytují američtí autoři. Odkazů téměř do všech kulturních či pop kulturních oblastí je v *Příběhu* obrovské množství a uvědomuji si velký význam, který tyto odkazy pro román mají. Ale především z prostorových důvodů se jimi nezabývám. Prostor zde nebudu poskytovat ani problematice mott *Příběhu*,²¹ ale jsem si vědom, že s vlastním textem silně komunikují.

Průběžně budu v této práci citovat a parafrázovat větší množství, zdánlivě nesouvisející, především beletristické literatury.²² Jedná se o „využití“ jiné literatury z mého čtení. Je to odkaz k tématům, kterými se zabývám v kapitolách Hawthorne a Lovecraft.

Některé citace z textů Přemysla Blažíčka budou pokusem o jakýsi leitmotiv této práce. Snažím se těmito citacemi v průběhu své práce naznačit, co je umělecké dílo. Tyto citace budou uváděny v závorce za některými dílčími tématy. Uvědomuji si, že jsou vypuštěny z kontextu Blažíčkových knih, ale přesto doufám, že nebudou postrádat smysl.

Miroslav: *Cítím, tedy vidím. Doslov.* In Roland Barthes: *Světlá komora: poznámka k fotografii*. Praha: Agite/Fra, 2005, s. 115.

Toto mé čtení se tomuto pojmu slast pouze přibližuje, jelikož jsem si postavil „mantinely“ – mé „tkanivo“ jsou „pouze“ američtí autoři a *Příběh inženýra lidských duší*.

²¹ V kapitole Poe a Lovecraft této práce zmiňuji ale motto Škvoreckého knihy: báseň Ulalume od Edgara Allana Poea.

²² Tímto jsou myšleny především motta uvozující dílčí témata této práce, ale i jiné odkazy uvnitř samotného textu.

1 POE

Boston, Baltimore. Mezitím: bída, pití, šílenství. Edgar Allan Poe. Básník hlubinných vod lidské duše, jenž byl objeven v Evropě. Prozaik hlubinných vod lidské duše, jenž vzal „nižší“ žánr a udělal z něj žánr. Řekl, že když něco není vysvětleno, mívá to silnější účinek. Řekl, že emoce, která je dramaticky nejúčinnější, je strach. Také řekl, že není nic smutnějšího, než smrt krásné ženy.

V *Příběhu inženýra lidských duší* je přítomen odkaz na dílo Edgara Allana Poea. V mottu k první a k poslední kapitole je uvedena část jeho básně *Ulalume*. V první kapitole je zmíněna jeho esej *Filosofie básnické skladby*. Větší prostor je věnován *Dobrodružství A. M. Pyma* a hlavně jeho básni *Havran*. Obě tato díla jsou rozebírána především na semináři Dannyho Smiřického v první kapitole *Příběhu*, ale odkazy na ně prochází celou knihou: Jedná se především o symbol havrana.

Pokusím se dokázat, že Poeovo dílo dopomáhá dotvářet některá ze zásadních témat knihy *Příběh inženýra lidských duší*. Tato témata jsou: Nostalgie. Konfrontace evropské a americké zkušenosti.

Nostalgie

Snad nejlidštější vlastností člověka, kterou se nejvíce odlišuje od zvířat, je, že si uvědomuje, že jednou zemře. Uvědomuje si, že všechno skončí, protože už to zažil: věci, které jsou součástí jeho života, jsou nenávratně pryč.

Bez vědomí smrti by ale také člověk nic pořádného nevytvořil. Bez vědomí smrti nemohou „vznikat pravdivá, a proto účinná a velká umělecká díla.“²³ Protože „kdyby smrti nebylo, všechno by bylo laciné, malicherné a konec konců nelidské. Kdyby nebylo smrti nebylo by ani statečnosti a láska by byla zbytečná.“²⁴ Emoce by pozbyly smyslu. Bez smrti by nebyla radost, strach ani nostalgie.

Podle Poea je *dramaticky nejúčinnější emoce strach*. Prostřednictvím Poeova díla (zejména jeho *Havrana*) se v *Příběhu inženýra lidských duší* vyjevuje hrůza. Poe zde přenáší

---

²³ Škvorecký, Josef. *Proč to byl velký vypravěč?* In *Podivný pán z Providence a jiné eseje*. Praha: Ivo Železný, 1999, s. 60.

²⁴ Tamtéž, s. 61.

obrazy hrůzy a strachu. Například v kostelecké linii když jde Danny za Uippeltem: „V hlavě mi dusal tep jako zvon, ačkoliv jsem se snažil přesvědčit sám sebe, že kdyby mě Uippelt chtěl předat gestapu, nezval by mě k sobě... Po zasněženém záhoně kolem amorka z pískovce krácel veliký havran. Zastavil se, pohlédl na mě kulatým očkem, krákl.“²⁵ Nebo jinde v kanadské linii: „A měl bych strach. Vyhnal mě z té země. Zdravý strach ze šibenice... Havran vážně kráčí za oknem.“²⁶

Ještě ale o něco více než jako pouhé vyjevování strachu funguje Poe a jeho Havran nejprve jako jakýsi „spouštěč“ vzpomínky nebo dokonce její symbol.²⁷ „...pohledem zabloudím z okna, na černého havrana, který je asi majitelem Edenvaleské koleje. Prochází se pomalu, pyšně po oslnivé pláni, zanechává za sebou nadpřirozeně veliké šlápoty. Myšlenky ještě jednou přeskochí třicet let života k opilému večeru...“²⁸ Poe společně se svým Havranem, čím déle v románu čteme, symbolizují tedy také vzpomínku a s ní související smutek: nostalgii.

Jedná se tedy o neustále přítomnou nostalgii po životě, který už není. *Věci, které jsou součástí jeho života, jsou nenávratně pryč.* Havran symbolizuje nostalgii po životě v Kostelci. A symbolizuje smrt krásné ženy: Nadi.

Není nic smutnějšího než smrt krásné ženy. Věta, která pochází z eseje *Filosofie básnické skladby* a která v románu zaznívá, je implicitně neustále přítomna v románu. „Napila se z hrnku a potom, s hořícím zrakem na omšelou dřevěnou desku stolu: „Ale víš, Dane, já stejně brzo umřu.““²⁹

Havran a Poeovo dílo zde vlastně představují to, co bylo řečeno ve *Filosofii básnické skladby*: „Čtenář začíná vidět v havranovi symbol – ale teprve v nejposlednějším verši nejposlednější sloky mu zřetelně vytane, že má být symbolem truchlivé a neustálé vzpomínky...“³⁰

---

²⁵ Škvorecký, Josef: *Příběh inženýra lidských duší*. Praha: Plus, 2012, s. 285.

²⁶ Tamtéž, s. 157.

²⁷ V krajní představě může havran symbolizovat celou kosteleckou dějovou linii.

²⁸ Škvorecký, Josef: *Příběh inženýra lidských duší*. Praha: Plus, 2012, s. 209.

²⁹ Tamtéž, s. 424

³⁰ Poe, Edgar Allan: *Filosofie básnické skladby*. Přeložil Aloys Skoumal. In Jan Zábrana (ed.): *Jak se dělá báseň*. Praha: Mladá fronta, 1999, s. 23

Konfrontace evropské a americké zkušenosti

Michael Špirit uvádí Škvoreckého téma, které od *Miráklu* bude dominovat jeho beletristické i publicistické tvorbě: „Je jím konfrontace evropské a americké zkušenosti, přesněji řečeno konflikt mezi naivním idealismem, který přerůstá v demagogii obhajující totalitní systémy, a skepsí, jež vychází z paměti a historie a v efektních a rychlých řešení hájí zpozdile ‚jen‘ věčnou starou hodnotu, jakou je lidská svoboda.“³¹

Tato konfrontace je nám vyjevována především na semináři Dannyho Smiřického. A prostřednictvím amerických autorů³² – jedná se hlavně o Poea a Conrada – také dotvářena.

„...jak praví Hemingway, je-li něco napsáno dobře, může to mít mnoho významů, přinesl jsem si na přednášku Jesenina Volpina.“³³ Na Havranovi – ruském překladu³⁴ od Volpina – dochází ke střetu těchto dvou zkušeností.

Danny, exulant žijící v Kanadě, čte na přednášce překlad, který ho dojíká. Důvodem může být, že tento překlad pochází z pera Jesenina Volpina³⁵, jenž je také exulant. Volpinův překlad představuje starý svět, jenž je podobný tomu světu, který Danny zažil. Představuje svět nesvobody, svět diktatury. Na druhou stranu představuje také bývalý domov, o nějž Danny přišel. Je to naprosto rozdílná zkušenost vypravěče Dannyho, než kterou mají „preríjní děti“ Kanady – Dannyho studenti: „Na chvíli jsem musel přestat číst, počkat, až Pavlovský reflex poezie a zkušeností, národních i mezinárodních, z fašistických i komunistických impérií, odezní. Irena byla na koni, protože si to *tabula rasa* jejího mozečku přirozeně vyložila jenom jako další doklad mé směšné sentimentality.“³⁶

Danny pak předčítá svůj vlastnoruční anglický překlad, který „...všechno zavraždil: rachotivá ruská r, Poeovu nejsmutnější samohlásku o, daleko, daleko smutnější v ruštině než v jazyce génia avonského, toho dvorního patolízala – ale mně v uších drncela dál ruština a přes absurdní vzdálenost dlouhého století a velikého oceánu vykládala EAP s nesrovnatelně obrovitější znalostí než profesori – s životní znalostí, již Poe nějakým tajemstvím osudu a navzdory Krutchovi měl...“³⁷

---

³¹ Špirit, Michael: Pravda a klam *Miráklu*. Doslov. In Josef Škvorecký: *Mirákl*. Praha: Plus, 2009, s. 583.

³² Už i to, že Škvorecký využívá amerických autorů je svým způsobem konfrontace evropské a americké zkušenosti. Řekl bych ale, že tito autoři (Poe a Conrad) tuto konfrontaci pomáhají ještě více explicitně zprostředkovat než jiní.

³³ Škvorecký, Josef: *Příběh inženýra lidských duší*. Praha: Plus, 2012, s. 15.

³⁴ Překlad je už sám o sobě setkání s jiným světem, už v sobě od začátku obsahuje tuto konfrontaci dvou světů.

³⁵ Jesenin Volpin byl za Stalina vězněn a následně vyhoštěn.

³⁶ Škvorecký, Josef: *Příběh inženýra lidských duší*. Praha: Plus, 2012, s. 16.

³⁷ Tamtéž, s. 17.

Edgar Allan Poe, reprezentován především Havranem, symbolizuje strach a nostalgii. Dopomáhá tato dvě témata v *Příběhu inženýra lidských duší* dotvářet. K tomu také pomáhá Poe, prostřednictvím překladu Havrana od Jesenina Volpina, zprostředkovat konfrontaci dvou odlišných historických zkušeností. Na jedné straně stojí zkušenost Dannyho/Volpinova a na té druhé zkušenost „prérijních dětí“ Kanady – Dannyho studentů.

Zajímavé je, že když Danny Smiřický v posledních dvou kapitolách mluví o havranovi, zmiňuje ho ještě v dalších dvou jazycích: „Pod oknem mé pracovny, po pláni k jezeru, kde kdysi Manitou, veliký havran. Voron. Raven –“³⁸ Tímto odkazem k dalším dvěma jazykům si troufám tvrdit, že havran může být i symbol této konfrontace dvou rozdílných zkušeností.

---

³⁸ Škvorecký, Josef: *Příběh inženýra lidských duší*. Praha: Plus, 2012, s. 564.

2 HAWTHORNE

Salem, Plymouth. Celnice, závěr. Mezitím: Pod šibenicí, „bud' lidský!“, pod šibenicí, „bud' pravdivý!“, pod šibenicí. Nathaniel Hawthorne. Celník. Průkopník americké povídky. Nesoudce. Hledač lidství v nás a vyvolávač toho, čemu se říká lidská přirozenost. Také odmítač toho, co jí brání. Jeho slova jsou: „,nebudeš sám!' odpověděla mu šeptem, z hloubi srdce. A tím bylo řečeno vše.“

Hawthorna v *Příběhu inženýra lidských duší* reprezentuje především jeho *Šarlatové písmeno*. V románu je také zmíněna jeho kniha *Blithedaleská romance*.

Vynasnažím se dokázat paralelu Hawthorna s *Příběhem* u těchto témat: Soud. Soucit.

Aktualizace

„Zdá se, že paměti vděčíme téměř za vše, co máme nebo čím jsme. Naše nápady a představy jsou její prací a naše každodenní vjemy, myšlenky a pohyby se odvozují z tohoto zdroje.“³⁹

Lidská paměť funguje prazvláštně: Zapomínáme. Přečteme knihu a za čas si z ní pamatujeme pouze dojem. Podle Ebbinghauseovy křivky⁴⁰ si za 19 minut pamatujeme 60 procent naučeného. Za 2 dny už jen 28 procent. Po 31 dnech si pamatujeme 21 procent. Křivka už neklesá tak razantně jako v prvních dvou dnech, proces zapomínání je ovšem nezastavitelný.⁴¹ Paměť lze sice trénovat, ale ani sebevětší trénink nedocílí toho, že si přečtenou knihu budeme po třech letech dobře vybavovat.

„Řešení zní: není žádné řešení. Fakt, okamžik ztěžklej významem.“⁴²

Literaturou můžeme tvořit. Můžeme literaturu využít ve svém díle a autory zachránit.

Škvorecký⁴³ v *Příběhu* literaturu explicitně či implicitně využívá.⁴⁴ Intertextovostí – tím, že ve svém díle odkazuje na díla jiných, „zachraňuje“ autory před zapomněním.

³⁹ Atkinson, Rita L. (et al.): *Psychologie*. Praha: Portál, 2002, s. 266.

⁴⁰ Tamtéž, s. 280.

⁴¹ Ebbinghausův výzkum se vztahuje na doslovné zapamatování. Knihy se neučíme doslovně. U nich je tedy proces zapomínání ještě silnější.

⁴² Palahniuk, Chuck: *Zalknutí*. Přeložil Richard Podaný. Praha: Odeon, 2003, s. 216.

⁴³ Na tomto místě bych chtěl poprvé vystoupit z díla k jeho genezi.

⁴⁴ Zde se zabývám pouze využitím literatury „amerických autorů“, konkrétně Hawthornem, který ale slouží jako *pars pro toto* k ostatním americkým autorům. Toto využití literatury se týká ale i jiné literatury než jsou američtí autoři. Literatury, kterou se v této práci nezabývám.

Téma „Aktualizace“ není tématem *Příběhu*. Je to metoda, kterou Škvorecký užívá a prostřednictvím amerických autorů předkládá. V *Příběhu inženýra lidských duší* je u Hawthorna tato metoda velmi viditelně realizována:

Téměř na začátku druhé kapitoly je citována pasáž ze *Šarlatového písmene* o lynčujícím davu žen. Tato pasáž funguje jako „odrazový můstek“ – jako asociace k vyprávění Honzlové. A od ní pak znovu asociací⁴⁵ k Hawthornovi: Honzlová je plná ženského vzteku, „jenž dle Hawthorna směřuje pravdou nerozumného srdce k podstatě pravdy o tomto světě, věčně falšovaného nakrásno natřenými řečičkami.“⁴⁶

Hned vzápětí si Danny Hawthorna asociuje při soudním „minimonsterprocesu“ s Milanem: „Mrs. Braithwaite vyhlížela jako volající žena z Hawthorna.“⁴⁷

Na dalších stranách Danny na semináři ukládá studentům, aby si rozmysleli, „co je na Šarlatově písmeni relevantní pro přítomnost.“⁴⁸ Irena Svenssonová jediná pochopí, cituje pasáž, na kterou svou úvahu aplikuje: „Já ale myslím, že tato pasáž má platnost mnohem širší a je i pro současnost a pro svět, v němž žijeme, relevantní. V některých zemích dosud platí intelektuální nonkonformismus za zločin těžší než sprosté zločiny...“⁴⁹

Obdobná je také debata s Hakimem, která je jen o několik stran dále: Danny tvrdí, že Dimmesdalovo „dilema je relevantní pro současnost“.⁵⁰ Danny cituje Hawthorna a následně dodává: „Není to výstižná charakteristika myslí, jaké existují i v naší době – myslí utvářených novu ortodoxií?“⁵¹

Tímto „nudným“ výčtem jsem se snažil doložit, že Škvorecký viditelně využívá literatury: Asociativně využívá autory – zde konkrétně Hawthorna – k dokreslení svých témat, obrazů, děje, či jimi jinak připodobňuje.

Poslední tři citované pasáže *Příběhu* také ukazují, jakým způsobem přistupovat ke čtení literatury. Škvorecký ukazuje jednu zajímavou čtenářskou techniku: aktualizování literatury ke svému prožívání: „Ale četla svého Fitzgeralda správně, jak se mají romány číst. Aplikovala knihu na skutečnost světa kolem sebe.“⁵²

---

⁴⁵ Tato funkce asociace je pro Dannyho – pro *Příběh* vlastně stěžejní. Prostřednictvím Dannyho je tato funkce v jedné části románu dokonce reflektována: „Napadá mi, že podstata všeho jsou asociace. Asociace v čase, v podobě, v teorii, v srdci, v mocné a všudypřítomné –“ Škvorecký, Josef: *Příběh inženýra lidských duší*. Praha: Plus, 2012, s. 129.

⁴⁶ Škvorecký, Josef: *Příběh inženýra lidských duší*. Praha: Plus, 2012, s. 88.

⁴⁷ Tamtéž, s. 91.

⁴⁸ Tamtéž, s. 92.

⁴⁹ Tamtéž, s. 92.

⁵⁰ Tamtéž, s. 142.

⁵¹ Tamtéž, s. 144.

⁵² Škvorecký, Josef: *Příběh inženýra lidských duší*. Praha: Plus, 2012, s. 329.

Trenský toto počínání u Škvoreckého pojmenovává jako „nadšení pro aktuální platnost významných literárních děl minulosti“.⁵³

Tato metoda přístupu čtení, kdy vztahujeme literaturu ke svému prožívání, kdy zkoumáme, zda je literární dílo živé, se může zdát banální, ale myslím, že ji nelze opomenout. Bývá totiž určující pro přežití díla v jeho literárně historickém významu. Literární dílo by mělo projít otázkou, zdali je „relevantní pro přítomnost“.

(Blažiček: „Literárně historický význam v plném slova smyslu si podržují jen ta díla, která zůstávají svým způsobem živá, i když to, co přinesla nového, už dávno nepřekvapuje. Živá – to znamená umělecky působivá.“⁵⁴)

Soud

„Chceme-li užitečně vytknouti a ukázati někomu, že se mýlí, musíme pozorovati, s které strany hledí na věc, neboť s té strany je obyčejně pravdivá, a přiznati mu tuto pravdu, ale odkrýt mu tu stranu, po které je nesprávná.“⁵⁵

„Já vám povím, sousedky, co si o tom myslím,“ řekla jedna padesátnice s přísnou tváří. „Všem by nám to náramně prospělo, kdyby se nám ženským, věkem zralým a vyhlášeným údům církve, svěřilo trestání takových bezbožnic, jako je tahle Hester Prynňová.“ [...] rozkřikla se jiná kmotra, nejšerednější a nejbezcitnější ze všech těch samozvaných sudíček. „Tahle ženská nás všechny zostudila a měla by zemřít!“⁵⁶

Danny na prvních stranách druhé kapitoly *Příběhu* cituje tento obraz lynčujícího davu stařen ze *Šarlatového písmene*. Poté Danny asociativně přeladí na „vnitřní zrak“: „...před ním táhne dlouhý průvod nejšerednějších, nejnemilosrdnějších žen, všechny jsem je znal a všechny vystoupily jednou nebo vícekrát v okruhu mého vlastního života, ve funkcích podobných Hawthornově fikci.“⁵⁷ A následně vzpomíná na vyprávění Honzlové a „vnitřním zrakem“ vidí soudružku, která Honzlovou odsuzuje za to, že má na sobě krátkou sukni.

---

⁵³ Trenský Pavel: *Příběh inženýra lidských duší*. In Josef Škvorecký. Jinočany: H&H, 1995, s. 95. Tento „aktualizační přístup“ je dle něj doveden v kapitole o Conradovi až k absurdnosti.

⁵⁴ Blažiček, Přemysl: *Škvoreckého Zbabělci*. Praha: Oikúmené, 1992, s. 5.

⁵⁵ Pascal, Blaise: *Myšlenky*. Přeložil Antonín Uhlíř. Praha: Jan Laichter, 1937, s. 7.

⁵⁶ Hawthorne: Nathaniel: *Šarlatové písmeno*. Přeložila Jarmila Fastrová. Praha: ČS, 2012, s. 61–62.

⁵⁷ Škvorecký, Josef: *Příběh inženýra lidských duší*. Praha: Plus, 2012, s. 86–87.

Hawthornovo *Šarlatové písmeno* se odehrává v puritánském Bostonu v době 17. století. Hester Prymová je všemi přítomnými odsouzena za zločin cizoložství, jež spáchala a musí nosit Šarlatové písmeno. Vyznění Hawthornovy knihy je ovšem takové, že toto puritánství a zločiny proti lidskosti, které páchají ti, kdo jednoznačně odsuzují, jsou daleko závažnější než zločin, který spáchala Hester.

Hawthorne je *nesoudce*. *Šarlatové písmeno* ve svém vyznění stojí proti těm, kteří jednoznačně odsuzují, kteří mají jen svou „úzkou“ pravdu. Hester ani Dimmasdela nelze přes jejich vinu jednoznačně odsoudit. *Protože koukne-li se na jejich vinu z jiných stran, je to hned o dost složitější.*

Danny obdobně nemůže odsoudit spisovatele, který píše pro režim, jelikož by možná dělal to samé: „Z obrazu bych vypouštěl, co se v té zemi požaduje vypouštět, a to co bych tam sám nechtěl mít.“⁵⁸ Nebo nemůže jednoznačně odsoudit „fízla“ – Uhra, jelikož se v některých situacích zachoval lidsky: „Vím, že ho neudám. Neumím to... Chce se mi za ním zavolat: Uhře, ty vole! Co seš to za fízla! Mě varovat! V noci vodit kněze! Proč nejsi, jak bys měl být? Abych věděl určitě –“⁵⁹ Nemůže odsoudit Ilsu, která kolaborovala. Nebo Přemu za to, že nejspíš kvůli němu umřelo třicet osm lidí...

(Blažíček: „Oproti lyrické mnohoznačnosti jediné komplexní ještě neustálé situace jde v epice o konfrontaci různých vyhraněných situací, nebo několika vyhraněných osobních stanovisek v rámci společné situace. Smysl epických děl proto není mnohoznačný, ale mnohostranný.“⁶⁰)

Soucit

V knize *Sní Androidi o elektrických ovečkách?*⁶¹ od P. K. Dicka odlišují androidy od lidí tzv. testem empatie. Schopnost vcítění se – soucitu existuje jen u lidí, zatímco inteligence určitého stupně se dá najít v jakémkoli biologickém řádu a kmenu.

V metafoře dovedené do absurdnosti bychom tento test mohli aplikovat na knihy. Troufám si tvrdit, že by *Šarlatové písmeno* ani *Příběh inženýra lidských duší* androidy nebyly.

---

⁵⁸ Tamtéž, s. 157.

⁵⁹ Tamtéž, s. 619.

⁶⁰ Blažíček, Přemysl: *Haškův Švejk*. Praha: ČS, 1991, s. 77.

⁶¹ Dick, P. K.: *Sní androidi o elektrických ovečkách?* Přeložila Linda Bartošková Praha: Argo, 2008, 220 stran.

Trenský o *Příběhu* píše: „Vypravěč nicméně projevuje s mnoha jedinci z řad emigrantů hluboký soucit.“⁶² V *Příběhu* je přítomen soucit nejen s emigranty, ale téměř se všemi jedinci. Jak už bylo řečeno v předchozí podkapitole: Danny nedokáže nikoho jednoznačně odsoudit. I přesto, že se staví na stranu těch, kteří jsou utlačováni. Na stranu těch, kterým se děje nesvoboda⁶³.

Toto poselství, které je nám skrze Dannyho vyjevováno, dokonce sám nepřímo reflektuje – prostřednictvím „kristuspána“: „Vždycky držel s ponižovanými. Vždycky a se všemi. Ne jako Angela jen s některými. Takový naivní socialista Kristuspán, ne jako ti marxističtí, co vládou s tanky v pozadí, v mé zemi, v Angole Evropy –“⁶⁴ Tento soucit je obdobný tomu, jenž je přítomen v *Šarlatovém písmenu* (soucit s Hester, Dimmesdalem i Chillingworthem), na který se v *Příběhu* odkazuje.

„Hawthornovské nesouzení“ a sním úzce související „hawthornovský soucit“ jsou v *Příběhu* – i když nevyřčeně – přítomné: Tato dvě hlavní témata Hawthornovy knihy tvoří paralelu s *Příběhem*. A Hawthorne svým vstupem na tato témata upozorňuje a lze říci, že je i dotváří.

Hledač lidství v nás a vyvolávač toho, čemu se říká lidská přirozenost. Také odmítač toho, co jí brání. Příběhem promlouvají Hawthornova slova. Bud' pravdivý, bud' lidský. Říkají, že někdy nelze jít s davem. Říkají, že někdy by ses měl řídit srdcem. Které je někdy důležitější než rozum. Protože někdy, i když bych psal pro režim, „musel bych někdy sestavit knihu z eliminací.“ A stařeny občas vytahat za vlasy.

---

⁶² Trenský, Pavel: *Příběh inženýra lidských duší*. In Josef Škvorecký. Přeložil Aleš Haman. Jinočany: H&H, 1995, s. 99.

⁶³ Snad i proto, že Danny z nesvobody pochází.

⁶⁴ Škvorecký, Josef: *Příběh inženýra lidských duší*. Praha: Plus, 2012, s. 593.

3 TWAIN

Florida, Redding. Mezitím: Mississippi. Měřič volá: Mark Twain, Mark Twain. Samuel Langhorne Clemens. Lodivod. Spisovatel se srdcem velkým jako almara. A jeho neledové almaří srdce jako by říkalo: je to sranda! Jako by říkalo: je to hrůza! A Huck Finn ví, že není zkušenosti kromě zkušenosti. Huck říká: „Ať půjdu do pekla... Půjdu dál po stezce nepravosti... Začnu tím, že znova půjdu a ukradnu Jima z otroctví.“ A Huck taky pak říká: „I been there before.“ Některá díla říkají: Koukej rači jít a objev svět.

Podle Pavla Trenského je Twain „spíše dekorativní než interpretativní“.⁶⁵ Explicitní prostor poskytovaný Marku Twainovi je v *Příběhu* menší než u Poea nebo Hawthorna, témata *Příběhu* ale pomáhá vyjevovat obdobně. Přítomna jsou dvě Twainova díla: *Dobrodružství Huckleberryho Finna* a *Tajemný cizinec*.

Témata, u kterých bych chtěl dokázat vzájemnou paralelu, jsou: Humoreska? Zkušenost.

Humoreska?

„Směs legrace a hrůzy...“⁶⁶

V eseji Pozdrav Marku Twainovi píše Škvorecký, že existují knihy, které rodiče dávají dětem omylem: „Tenhle omyl, to je ta nejtřastnější pedagogická bota, jež může zasáhnout do rané výchovy příslušníka lidského plemene.“⁶⁷ Poté, co byl Škvorecký přistižen otcem na záchodě („v nejprivátnějším soukromí“) při tajné četbě Poeova *Pyma* („libri prohibi“) – což mělo za následek „tělesný trest“ a zabavení knihy (*Pyma*) –, dostal od něj knihu jinou: *Dobrodružství Huckleberryho Finna*.

V literárních kánonech základních škol bývá kniha *Dobrodružství Huckleberryho Finna* označována jako „knihy pro děti“. Jeden z důvodů může být, že je plná brilantního

---

⁶⁵ Trenský, Pavel: *Příběh inženýra lidských duší*. In *Josef Škvorecký*. Přeložil Aleš Haman. Jinočany: H&H, 1995, s. 97.

⁶⁶ Škvorecký, Josef: *Příběh inženýra lidských duší*. Praha: Plus, 2012, s. 234.

⁶⁷ Škvorecký, Josef: *Pozdrav Marku Twainovi*. In *Ráda zpívám z not a jiné eseje*. Praha: Ivo Železný, 2004, s. 33.

humoru. Na druhou stranu je to kniha obsahující i sérii hrůz: Král a vévoda jsou dehtováni a opeřeni. Buck je brutálně zastřelen. Huckův otec není zrovna roztomilý a ani náhodou vtipný.

Hrůza a vtip jsou neustále přítomny v *Příběhu inženýra lidských duší*. Obdobně jako v Twainově knize stojí tyto roviny vedle sebe, vzájemně se i překrývají.

Kosková píše: „Motto z Madame de Stael: ‚Tragédie je jednoduchá a komedie je složitá, protože se dotýká lidského života na mnohem více místech než tragédie...‘ dobře vystihuje tón twainovského oddílu. Obsahuje ‚směs legrace a hrůzy‘ [...], řadu groteskních epizod, ve kterých se humor prolíná s tematikou ohrožení a strachu, např. téměř hrabalovskou scénu německé razie na nádraží.“⁶⁸

A jeho neledové almaří srdce jako by říkalo: je to sranda! Jako by říkalo: je to hrůza!

Toto „twainovské střídání“ leží v celé knize. Vtipné scény střídají ty děsivé, kruté a smutné. Například hned vedle odhalení z odbojové činnosti stojí „kecání“ s Malinou a Kosem: „Snad nade mnou pronesl ortel. Vypotácel jsem se z kukaně, celý sál se otáčel kolem horizontální osy. Šel jsem na hajzl, zvedl se mi žaludek, vyzvracel jsem se do jedné ze zaflákaných mís, pak jsem se opřel o stěnu. ‚Helej,‘ otočil se ke mně Kos. ‚Blbec Malinů nechce věřit, že šneci sou samec a samice v jednom.“⁶⁹

Twain není v *Příběhu* nijak výrazně explicitně zmiňován, ale porovná-li *Příběh s Dobrodružstvím Huckleberryho Finna*, nacházím spojitost v obdobném kladení motivů a nálad: střídání hrůzy s vtipem.

Zkušenost (I)

„Není zkušenosti kromě zkušenosti...“⁷⁰

Věta „Není zkušenosti kromě zkušenosti“ zaznívá v *Příběhu inženýra lidských duší* jako leitmotiv. Tato věta se stává pro Hucka na konci Twainovi knihy skutečností. Huck – vychovaný jako „pocivý“ rasista (jako kdokoli té doby na americkém jihu) „dojde nakonec k heretickému praktickému závěru: rozhodne se, že radši půjde po smrti do pekla, než by ubohého Jima prásknul jeho majitelce.“⁷¹

⁶⁸ Kosková, Helena: *Příběh inženýra lidských duší*. In Škvorecký. Praha: Literární akademie, 2004, s. 141.

⁶⁹ Škvorecký, Josef: *Příběh inženýra lidských duší*. Praha: Plus, 2012, s. 173.

⁷⁰ Tamtéž, s. 144.

⁷¹ Škvorecký, Josef: *Pozdrav Marku Twainovi*. In *Ráda zpívám z not a jiné eseje*. Praha: Ivo Železný, 2004, s. 39.

„...půjdu dál po stezce nepravosti... Začnu tím, že znova půjdu a znova ukradnu Jima z otroctví.“⁷²

„K nesmírně odvážnému rozhodnutí [...] nepřivedla Hucka četba abolicionistických spisů, ale osobní zkušenost. Z té zkušenosti se zrodilo hluboké přátelství k lidské bytosti zvané Negr Jim; k téže bytosti, jíž dnes říkáme černoch, stejně skrz naskrz lidské jako tvorové, jimž říkáme běloch. A historie nás znovu a znovu poučuje, že nic – ať už je to dobře nebo špatně – nemůže zcela nahradit osobní zkušenost.“⁷³

Paralelu mého asociativního čtení mezi *Příběhem* a Twainem nacházím v tomto paradoxním poselství: Osobní zkušenost není nahraditelná žádným uměleckým dílem, může se uměleckým dílem pouze zprostředkovat. Uznávám, že to není nejobjevnější zjištění a že toto „poselství“ je vlastně banálním. Ale v zamyšlení se do důsledků je to poselství zajímavé.

Některá díla říkají: I been there before. Říkají: Koukej rači jít a objev svět.

(Blažiček: „Člověk se mění svými zkušenostmi, jedna otřesná zkušenost nebo dlouhodobé opakování stejné zkušenosti mohou jednotlivce výrazně proměnit. Přečtení uměleckého díla [...] nepřináší takovou trvalou proměnu...“⁷⁴)

Smysl

V poslední kapitole *Tajemného cizince* od Marka Twaina Satan odhalí svou totožnost a prozradí, že je jen myšlenka. Že je snem, který se rozplyne jako celý svět: „...není žádný bůh, žádný vesmír, žádný lidský rod, žádný pozemský život... Je to všechno sen – groteskní a pošetilý sen. Neexistuje nic než ty. A ty jsi jen myšlenka – bludná myšlenka, zbytečná myšlenka, myšlenka bez domova, bloudící osaměle prázdny věčnostmi.“⁷⁵

Tato pasáž *Tajemného cizince* je rozebírána v semináři Dannyho Smiřického na začátku třetí kapitoly. Otevírá otázku životního smyslu: „Vicky protestuje. Bere *Záhadného cizince* doslova. Život není sen, *potulná myšlenka, neužitečná myšlenka, myšlenka bez domova, ztracená, pulzující prázdny věčnostmi. Život má smysl. Žijeme. Nejsme jen*

⁷² Twain, Mark: *Dobrodružství Huckleberryho Finna*. Přeložil František Gel. Praha: SNDK, 1965, s. 221.

⁷³ Škvorecký, Josef: *Pozdrav Marku Twainovi*. In *Ráda zpívám z not a jiné eseje*. Praha: Ivo Železný, 2004, s. 40.

⁷⁴ Blažiček, Přemysl: *Haškův Švejk*. Praha: ČS, 1991, s. 71.

⁷⁵ Twain, Mark: *Tajemný cizinec*. In *Tajemný cizinec: Výbor z povídek*. Přeložil Zdeňek Urbánek. Praha: Naše vojsko, 1961, s. 126.

myšlenky. Sharon se jí táže, *jaký* má smysl. W. W. Bellisimmo přispěje Vicky na pomoc: *Sám v sobě!* Žijeme pro život. Ale kde je smysl toho, žít pro život? chce vědět Sharon.⁷⁶

Mluvit o smyslu života, o tom, co znamená život, je vždy ošemetné: Může se z toho stát patos nebo floskule. Něco jiného je, když to říkají umělecká díla. Je to často součástí jejich poznávací hodnoty.

Umělecké dílo podle Blažíčka odhaluje, co je to skutečnost, co znamená být člověkem. Umělecké dílo se přímo, ale mnohem častěji nepřímou ptá po smyslu lidské existence nebo nám alespoň o ní a o jejich podobách něco vypovídá. Ukazuje nám skutečnost ve svých různých podobách, a vlastně dokonce srozumitelněji, než se to děje v našem životě. Vyjevuje nám skutečnější skutečnost. Protože je ve své celistvosti. „Zatímco ve svém běžném životě jsme zapleteni do dílčích významových souvislostí, svých zájmů, záměrů a účelů, prostřednictvím uměleckého díla se otvíráme celku života.“⁷⁷ To je jejich poznávací hodnota. Jejich „svébytné vidění“ nám pomáhá orientovat se ve světě.

Mnohem více, než co říká Satan z *Tajemného cizince* – co je smysl života a co je svět? –, vypovídá o této otázce víc dílo samotné. Samotný svět díla, který je uvnitř. To co nebývá řečeno.

Toto téma „Smyslu“ se netýkalo vzájemné paralely mezi *Tajemným cizincem* a *Příběhem*. Na druhou stranu Twain tímto otevřel důležitou otázku: Jaká je poznávací hodnota románu?

(Blažíček: „Poznávací hodnota románu proto nespočívá ve vztahu k nějakému výseku skutečnosti, který by dané dílo napodobovalo, odráželo, ale v odhalení, co je to skutečnost, co znamená být člověkem, co v životě platí a co ne, co utváří vztahy mezi lidmi atd.“⁷⁸)

(Blažíček: Umělecká díla odhalují skutečnější skutečnost, než je skutečnost našeho zneutralizovaného vědomí: skutečnost v plnosti jejich významových poukazů a souvislostí.“⁷⁹)

---

⁷⁶ Škvorecký, Josef: *Příběh inženýra lidských duší*. Praha: Plus, 2012, s. 155.

⁷⁷ Blažíček, Přemysl: *Haškův Švejk*. Praha: ČS, 1991, s. 69.

⁷⁸ Tamtéž, s. 68.

⁷⁹ Tamtéž, s. 88.

4 CRANE

Nework, Badenweiler. Mezitím: Zrod nové pořádné americké literatury. Potom: Konečně pořádné romány. Stephen Crane. Předbojovník realismu. Odpůrce stereotypu. Stvořitel především jedné knihy: První pořádné knihy o válce a strachu. Homo unius libri říká: Jde o zkušenost. Homo unius libri říká, že jde taky o pravdivost a upřímnost. Homo unius libri to říká dřív než Ernest Hem. Ten to říká dřív než Cormac Mac...

V *Příběhu inženýra lidských duší* je přítomen pouze Cranův nejdůležitější román: *Rudý odznak odvahy*. Explicitní prostor poskytovaný Cranovi předstává pouze pár stránek na začátku čtvrté kapitoly *Příběhu*.

Paralelu mezi Cranem a *Příběhem inženýra lidských duší* se budu snažit dokázat u dvou témat: Válka. Zkušenost (II).

Válka

„V kleci je větší strach než na frontě.“⁸⁰

Danny na svém semináři cituje *Rudý odznak odvahy*: „Uviděl jednoho muže, jak vylezl na plot, a vsedě rozkročmo vypálil poslední ránu na rozloučenou.“⁸¹ Dále Danny pokračuje vnitřním hlasem: „Pasáž mi vždycky připomínala skon chudáka Hrocha, jak klečel s panzerfaustem vedle rozstřílené pevnůstky a z německého tanku seskočil dlouhý esesák, klidně – ačkoliv kolem rámusila palba – se rozkročil, zamířil, z pušky vyšlehl drobný plamínek a výstřel na tu dálku nebylo slyšet. Hroch se skácel, esesák vyskočil zpátky na tank a vozidlo odrahotilo dál. Výstřel na rozloučenou.“^{82 83}

---

⁸⁰ Škvorecký, Josef: *Příběh inženýra lidských duší*. Praha: Plus, 2012, s. 218–219.

⁸¹ Tamtéž, s. 254.

⁸² Tamtéž, s. 254.

⁸³ Tato práce se zabývá pouze intertextovostí amerických autorů. Nezabývá se tzv. intratextualitou – nekomunikuje v rámci celého díla Škvoreckého. K tomu zde není místo a k tomu nemám zdaleka dostačující znalosti. Tento citovaný obraz je ovšem přítomen i ve Škvoreckého *Zbabělcích*: „Na silnici se z asfaltu zvedl

Podobné obrazy války – bezprostřední: válka jako bitva dvou zneprátených vojsk – poskytuje *Rudý odznak odvahy* neustále. Crane byl snad první, kdo válku vykreslil v takovéto nepřikrášlené realistické podobě: „Válka tak v myslích lidí poznenáhlu přestávala být záležitostí slávy a chabrosti a měnila se v záležitost *lidské tragédie, utrpení, strachu a boje se strachem*.“⁸⁴

V *Příběhu inženýra lidských duší* tyto bezprostřední obrazy války poskytují jen Dannyho asociace na Cranovo čtení při semináři na začátku čtvrté kapitoly. *Příběh* poskytuje trochu jiný obraz války: Mnohem více než Cranovy obrazy bezprostřední války je válka v kostelecké linii *Příběhu inženýra lidských duší* každodenní život v protektorátu a s ním související odbojová činnost.⁸⁵

Lze říci, že válka v odboji je v něčem možná více psychicky labilnější než válka jako dvou na frontě zneprátených vojsk. V odboji je totiž přítomen neustálý strach z odhalení. Mnohem více než obrazy bezprostřední války spojuje Cranovu knihu s *Příběhem* tento všudypřítomný strach. Strach, jenž umocňuje prožívání emocí.

Válka – odboj a s ním související strach funguje jako kulisa, při které jsou emoce umocněnější. Nemusí se ovšem jednat nutně jen o emoce negativní. V čase války – v kostelecké linii *Příběhu* – se odehrává něco krásného: mládí, láska... Na tomto pozadí války vzniká milostný vztah Dannyho a Nadi.

Crane odkazuje v *Příběhu inženýra lidských duší* k válce, ale mnohem více tvoří se Škvoreckého knihou – především v její kostelecké dějové linii – paralelu všudypřítomného strachu.

---

dlouhý esesman a zamířil na Hroba puškou. Ozvala se krátká suchá rána, Hrob rozhodil ruce a padl obličejem do trávy. Esesmani se zdvihli, naskákali znova na tank a tank se rozjel.“ Škvorecký, Josef: *Zbabělci*. In *Prima sezóna; Zbabělci; Konec nylonového věku*. Praha: Odeon, 1991, s. 535.

Obraz zde uvádím proto, že intertextovosti tohoto typu – intratextuality je v *Příběhu* značné množství. Zabývá se jí například Mgr. Filip Hladík.

⁸⁴ Škvorecký, Josef: Stephen Crane a počátek moderní literatury ve Spojených státech. In *Podivný pán z Providence a jiné eseje*. Praha: Ivo Železný, s. 41.

⁸⁵ Zde mám na mysli odbojovou činnost v kostelecké linii knihy v době protektorátu. Odboj je významné téma románu. Odbojová činnost je zde přítomna v mnoha podobách: Především se odehrává v kostelecké linii knihy za protektorátu: sabotáž v továrně na messerschitty, vyhození skladu, přestřihávání telegrafických drátů. V kostelecké linii po roce 48: tisknutí letáků a vysílání... Odbojová činnost je přítomna ale i v kanadské linii: především prostřednictvím postavy Pohorského.

Zkušenost (II)

„...lhát neuzříš nás“⁸⁶

Škvorecký píše: „K vrcholné lyrice člověk nepotřebuje víc než neokoralé city a básnický talent: to čemu se říká životní zkušenost, je tu téměř zanedbatelné. K velkému románu, kromě talentu a citu, jež si spisovatel uchová víceméně neokoralé do pokročilého věku, je nezbytná bohatá akumulace zážitků.“⁸⁷

Škvorecký tím vlastně tvrdí, že spisovatelova zkušenost je nezbytná k napsání velkého románu. Je nezbytná pro autenticitu uměleckého díla.

V této práci v kapitole o Twainovi jsme mluvili o tom, že *Příběh inženýra lidských duší* sděluje jisté poselství, které se zdá být banálním: Není zkušenosti bez zkušenosti. Že k vědění vedou mnohem více činy, než teorie a knihy, než umělecké dílo. Od tohoto pojetí zkušenosti můžeme přejít k otázce zkušenosti při genezi knihy. Zjednodušeně řečeno jde o to, že autor by měl psát to, co skutečně žije.⁸⁸

Podle Škvoreckého je Crane jedním z prvních zastánců způsobu psaní z životní zkušenosti. „Od nepaměti probíhá v literatuře boj, který je jí vlastní: boj mezi pravdivým a falešným viděním světa.“⁸⁹ Spisovatel by měl být „věrný svému svědomí“, měl by být upřímný ve svém psaní. Crane „...dospěl [...] k názoru, že zdrojem uměleckého díla nemůže být spekulace a kombinace, ale *osobní zkušenost*.“⁹⁰ (Crane došel dokonce prý tak daleko, že přespával v chudinských noclehárnách, aby měl o čem psát.)

Zdánlivý paradox ale je, že Crane napsal *Rudý odznak odvahy* před jakoukoli válečnou zkušeností. „...paradox, který zdánlivě popíral jeho vlastní teorii. Skutečně pouze zdánlivě; Crane ztotožnil dvě odlišné věci: zkušenost *reportérskou*, náhodnou a v podstatě člověku lhostejnou a zkušenost *životní*, z níž vyplývá člověku životní pocit.“⁹¹ Spisovatel musí být pravdivý ve svém „životním pocitu“. „On vstúpil americkému spisovateli do podvědomí

---

⁸⁶ Toman, Karel: *Hlas Ticha*. In *Básně*. Praha: Odeon, 1971, s. 101.

⁸⁷ Škvorecký, Josef: *Dodatek po patnácti letech*. In *Příběh neúspěšného tenorsaxofonisty*. Praha: Ivo Železný, 1997, s. 290.

⁸⁸ Na chvíli bych chtěl znovu odejít od knihy k autorovi. K tématu týkajícího se Škvoreckého vnímání geneze knihy.

⁸⁹ Škvorecký, Josef: *Stephen Crane a počátek moderní literatury ve Spojených státech*. In *Podivný pán z Providence a jiné eseje*. Praha: Ivo Železný 1999, s. 46

⁹⁰ Tamtéž, s. 43.

⁹¹ Tamtéž, s. 48.

kategorický imperativ upřímnosti.⁹² Na tuto upřímnost i její reflexi navázala spousta amerických autorů.

Homo unius libri říká: Jde o zkušenost. Homo unius libri říká, že jde taky o pravdivost a upřímnost. Homo unius libri to ale říká dřív než Ernest Hem. Ten to říká dřív než Cormac Mac...

K upřesnění bych dodal, že tato pravdivost – tvorba z „životního pocitu“ – není pozitivismus: „Co se stalo v životě, je v jeho díle.“ Jedná se mnohem více o autenticitu. Právě té autenticity, o které mluví Blažíček v souvislosti s Tomanem: „Poezie se tak stává výrazem básnickovy osobnosti nikoli pouze ve smyslu subjektivní lyričnosti, ale ve smyslu – jak bychom řekli dnes – autenticity. ‚Pravdivost‘, upřímnost této poezie je vlastní jí samé, čtenář nemusí vědět nic o autorových životních osudech a postoji; ale právě tento její charakter jako by čtenáři smazával hranice mezi básní a jejím tvůrcem.“⁹³

„...lhát neuzříš nás.“

Paralelu *Příběhu* s Cranem spatřuji v této autenticitě (v návaznosti na ni) – v pravdivostním přístupu v tvorbě literárního díla. Důkazem může být jeho vypravěč – Danny.⁹⁴ Jedná se o pravdivost, o které mluví Blažíček v souvislosti s Dannym ze *Zbabělců*. Pravdivost, která je v *Příběhu* obdobná: „Danny není horší než naprostá většina z nás, naopak je společně s celým románem v něčem pravdivější.“⁹⁵

(Blažíček: „Škvoreckého román ozřejmuje, že umělecká díla neukazují, jací by lidé měli být podle uznávaných mravních norem, ale [přímočaře alespoň ta protiromantická] jací jsou.“⁹⁶)

---

⁹² Tamtéž, s. 58.

⁹³ Blažíček, Přemysl: *Poezie Karla Tomana*. In *Knihy o poezii. Holan/Toman*. Praha: Triáda, 2011, s. 243.

⁹⁴ Chápu, že jsou to dvě odlišné věci. Autora a vypravěče nelze ztotožňovat. Ale prostřednictvím vypravěče Dannyho je tato pravdivost – autenticita románu viditelná.

⁹⁵ Blažíček, Přemysl: *Škvoreckého Zbabělci*. Praha: Oikúmené, 1992, s. 61.

⁹⁶ Tamtéž, s. 61.

5 FITZGERALD

St. Paul, Hollywood. Mezitím: zelené světlo. Mezitím zpívá se písnička: a život je večírek/a život je jazz/a život je sen/a zhroutí se všem... Francis Scott Fitzgerald. Spisovatel magazínových povídek o lásce. Básník sentimentálních snů a zpodobitel jejich nevyhnutelných ztroskotání. Muž, jenž patřil jedné ženě. A společně s tou hádavou ženou vynalezli polibek v parkujícím autě. Poslední věta jednoho jeho románu je: „A tak sebou zmítáme dál, lodě deroucí se proti proudu, bez přestání unášeni zpátky do minulosti.“

Podle Trenského Škvorecký ze vztahu s Fitzgeraldem mnoho nevytěžil: „...kromě paralely mezi Irenou a „Nicole, hrdinkou prózy *Něžná je noc*... Podobnost se ovšem vyčerpává v obdobném sociálním statutu obou žen. Myšlenka, že osud Smiřického by mohl být analogický s osudem Dicka Divera, je naznačena jen humorně.“⁹⁷

V *Příběhu* jsou nám poskytnuty odkazy pouze ke dvěma Fitzgeraldovým knihám: *Něžná je noc* (především na začátku páté kapitoly) a *Velký Gatsby* (je zmíněna ve Vratislavově dopise). Řekl bych, že implicitně je Fitzgerald přítomen mnohem více než se na první pohled může zdát.

Hlavní dvě témata, které shledávám v souvislosti s dílem Fitzgeralda, jsou zhroucení amerického snu a láska ke krásným ženám. Při interpretaci je možné dokázat téměř cokoliv: Téměř vždy lze najít větu v díle, která mou hypotézu může dokazovat. Ale přesto jsou podle mě zmíněná témata ne nepodobná těm, která jsou v *Příběhu*. Tuto paralelu se budu snažit ukázat.

Ženy

„Kdybych mluvil v jazycích lidí i andělů, bez lásky je to jen dunění zvonu, řinčení činelů. Kdybych uměl prorokovat, rozuměl všem tajemstvím, měl všechno poznání a víru, že bych i hory přenášel, bez lásky jsem nic. Kdybych rozdal vše, co mám, kdybych dal i vlastní tělo, abych se proslavil, bez lásky je mi to k ničemu.“⁹⁸

⁹⁷ Trenský Pavel: *Příběh inženýra lidských duší*. In Josef Škvorecký. Přeložil Aleš Haman. Jinočany: H&H, 1995, s. 96–97.

⁹⁸ Bible: *překlad 21. století*. Praha: Biblion, 2009, s. 1450.

Porovnejme následující věty: Věta z románu *Něžná je noc*: „A teď tu byl tenhle sotva zachráněný sirotek žalu a přinášel mu podstatu celého kontinentu...“⁹⁹ A věta z *Příběhu*: „I v literární pustině Kanady musí se přece nalézt spisovatel, který pozná, že Irena je na Kanadě to nejdůležitější. Na každé zemi. Na světě.“¹⁰⁰

Podobnost obou vět tkví v adoraci žen. Danny z *Příběhu* stejně jako Gatsby nebo Dick Divera z Fitzgeraldových knih věnuje ženám značnou pozornost. Jejich postoje jsou ale rozdílné: Gatsby a Dick jsou romantici, Danny je cynik.

Danny z kanadské linie¹⁰¹ knihy říká o vztahu s Margitkou: „Mezi náma neexistuje nic tak dětského jako je láska.“¹⁰² Danny z kostelecké linie se odmiluje od Ireny poté, co ji viděl vytírat podlahu: „Jak ji vytírala, přešlo mě to.“¹⁰³ Trenský v tomto případě mluví až o „citové sterilitě“, kdy Danny „propadá typickým okamžikům skepse k opravdovosti svých citů“.¹⁰⁴

Na druhou stranu co když veškerý ten cynismus a „citová sterilita“ je jen sebeobrana? Slova, která bych chtěl aplikovat na literární postavu Dannyho, vyřkl Přemysl Blažiček o Gellnerovi: „Chladný odstup navenek zdánlivě cynický je spíše sebeobranou.“¹⁰⁵

Co když „cyničtí lidé jsou necitlivějšími lidmi.“ Chlapácké řeči je jedna věc, ale pak patříte jedné ženě a vynaleznete společně... A toužíte milovat nezištně, nevinně a věčně, abyste nebyli dunění zvonu nebo nedejbože řinčení činelů...

Dannyho cynismus může být maska před zraněním.¹⁰⁶ Toto tvrzení může totiž dokazovat jiná postava z *Příběhu inženýra lidských duší* – Naďa. Trenský o ní píše: „Z četných ženských postav v románu je Naďa daleko ta nejvýznamnější.“¹⁰⁷ Podle Trenského se jejím prostřednictvím děje v románu to nejpoetičtější.

---

⁹⁹ Fitzgerald, Francis Scott: *Něžná je noc*. Přeložil Lubomír Dorůžka. Praha: ČS, 1994, s. 30.

¹⁰⁰ Škvorecký, Josef: *Příběh inženýra lidských duší*. Praha: Plus, 2012, s. 607

¹⁰¹ Trenský ve své monografii, řekl bych správně, odlišuje Dannyho od stejnojmenných postav z jiných Škvoreckého knih: Dannyho ze *Zbabělců* nelze ztotožňovat s Dannym z *Prima sezóny*, i přes spoustu stejných vlastností, atd. Trenský ale v *Příběhu* odděluje i Dannyho z kanadské linie knihy od Dannyho z kostelecké linie knihy: „...tento nový (kanadský) Smiřický je mnohem sebejistější a namyšlenější než jeho předchůdci... Mladý Danny je do značné míry podobný nezralému tápajcímu antihrdinovi ze *Zbabělců*.“ (s. 85) Ale dle mého soudu jsou cyničtí oba.

¹⁰² Škvorecký, Josef: *Příběh inženýra lidských duší*. Praha: Plus, 2012, s. 211.

¹⁰³ Tamtéž, s. 265.

¹⁰⁴ Trenský Pavel: *Příběh inženýra lidských duší*. In Josef Škvorecký. Přeložil Aleš Haman. Jinočany: H&H, 1995, s. 89.

¹⁰⁵ Blažiček, Přemysl: *Poezie Karla Tomana*. In *Knihy o poezii. Holan/Toman*. Praha: Triáda, 2011, s. 238.

¹⁰⁶ V této oblasti je zajímavá podobnost Dannyho s Marlowem – postavou detektiva z Chandlerových knih.

¹⁰⁷ Trenský Pavel: *Příběh inženýra lidských duší*. In Josef Škvorecký. Přeložil Aleš Haman. Jinočany: H&H, 1995, s. 86–87.

„Nadřa se ke mně tiskla, všechno bylo vlastně v pořádku. V objetí lásky, jiné než jakou jsem dosud poznal, mi bylo všechno úplně fuk –“¹⁰⁸

Na tomto místě chápu společnou paralelu mezi Fitzgeraldem a *Příběhem*. Je jím společné téma lásky ke krásným ženám a přítomnost odkazu na Fitzgeralda toto téma *Příběhu* zvýznamňuje.

Sen

„Václavák našeho mládí už je ten tam, už ho stejně nenajdeme, i kdyby se nám povedlo se vrátit, budeme někdo jiný a to místo už nebude to naše místo...“¹⁰⁹

Podle Koskové: „Fitzgeraldovská kapitola je plná sentimentálních snů a opravdových citů, které nevyhnutelně ztroskotají.“¹¹⁰ Uvádí Přemu, jehož sen farmáře ztroskotat, Irenu/Nicole, jež nedostane na jachtě to, co by chtěla dostat, a také setkání s Danielou, dcerou Dannyho bývalé lásky Marie.

Je možné, že tato ztroskotání a zhroucení snů jsou v páté kapitole více viditelná, ale myslím, že jsou přítomná průběžně v celé knize. Navíc se zde jedná také o všudypřítomný motiv snu – touze po něčem, co nikdy nemůžeme získat. Tento motiv neuskutečnitelného snu se odehrává v kanadské linii knihy, je nám vyjevován Dannyho prostřednictvím.¹¹¹

Kanadská linie knihy vypráví, zjednodušeně řečeno, o Dannym – českém exulantovi žijícím v Kanadě. Danny se cítí v Kanadě docela svobodně: „Země je krásná všude. Krásnější je tam, kde je člověku dobře, a dobře je mu tam, kde už nic neodkládá do budoucnosti, protože nemusí a protože z budoucnosti už mnoho nezbyvá. Kde pozbyl strachu, protože se není čeho bát...“¹¹² Navíc Danny si uvědomuje, že do Československa se nemůže vrátit. Nejen z toho důvodu, že to nejde, ale i z toho důvodu, že i kdyby to šlo, už to bude něco zcela odlišného, než to bylo: „Každý návrat je iluze. Nelze dvakrát vstoupit do stejné řeky. *You Can't Go Home. Never So Young Again*. Protože to vím, netrpím nostalgií. Je mi jenom

---

¹⁰⁸ Škvorecký, Josef: *Příběh inženýra lidských duší*. Praha: Plus, 2012, s. 235.

¹⁰⁹ Beneš, Jan: *Zelenou nahoru*. Praha: Knižní klub, 2001, s. 116.

¹¹⁰ Kosková, Helena: *Příběh inženýra lidských duší*. In Škvorecký. Praha: Literární akademie, 2004, s. 145.

¹¹¹ Ale nejedná se jen o Dannyho. Tento motiv je výrazný – možná i víc – i u jiných exulantských postav z kanadské linie knihy: Veroniky, Milana...

¹¹² Škvorecký, Josef: *Příběh inženýra lidských duší*. Praha: Plus, 2012, s. 12.

smutno, obyčejně docela příjemně.“¹¹³ Přestože ale tohle ví, Danny neustále cestuje do vzpomínek, do Kostelce. „Vrací se mi, nevím proč, Kostelec, ten krásný kraj.“¹¹⁴

Podobnost s Fitzgeraldem, *bášníkem sentimentálních snů a zpodobitelem jejich nevyhnutelných ztroskotání*, je na místě. Gatsby chce zpátky minulost: znovu získat Daisy. Ale to už nejde a ztroskotává. Danny na rozdíl od Gatsbyho ví, že skutečně se vrátit nelze, ale přesto v mysli se vrací neustále.¹¹⁵

Z toho důvodu je v *Příběhu* přítomna – i když nevysloveně – poslední věta *Velkého Gatsbyho*: „A tak sebou zmitáme dál, lodě deroucí se proti proudu, bez přestání unášeni zpátky do minulosti.“¹¹⁶

---

¹¹³ Škvorecký, Josef: *Příběh inženýra lidských duší*. Praha: Plus, 2012, s. 623.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 590.

¹¹⁵ Zajímavá by také bylo srovnání s vypravěčem jiného „exulantského“ románu *Zelenou nahoru* od Jana Beneše. Motiv snu je v této knize téměř všudypřítomný. „Václavák našeho mládí už je ten tam, už ho stejně nenajdeme...“

¹¹⁶ Fitzgerald, Francis Scott: *Velký Gatsby*. In *Velký Gatsby – Poslední magnát*. Přeložil Lubomír Dorůžka. Praha: Odeon, 1979, s. 150.

6 CONRAD

Berdičev, Canterbury. Mezitím: Vyhnanství, oceán, literatura. Joseph Conrad. Teodor Józef Nalecz Korzeniowski. Spisovatel s kotvou na předloktí. Námořník s remingtonem v kajutě. Jeho moře je tragédie, osamělost, mravní výzva a proroctví. Jeho knihy kladou otázku: Jaké hloubky zla jsou přítomny v nitru lidském? Jeho knihy říkají také jednu mořskou modlitbu: Moře dej, ať se zachovám dobře a správně, nechť ať obstojím sám proti sobě.

Značný prostor je poskytován Conradově knize *Srdce temnoty*. Zmíněn je také jeho román *Západu na očích*.

Témata, která bych chtěl na základě paralely *Příběhu* s Josephem Conradem interpretovat, jsou: Konfrontace evropské a americké zkušenosti (II). Podvojný obraz diktatury.

Konfrontace evropské a americké zkušenosti (II)

V *Příběhu* dochází ke střetu dvou odlišných historických zkušeností. Na jedné straně stojí idealismus: zkušenost totality ve střední a východní Evropě. A na straně druhé stojí demokracie – kapitalismus: dějinná zkušenost Ameriky. Zkušenost Západu.

V kapitole Poe jsem nastínil tuto konfrontaci dvou rozdílných historických zkušeností, kterou Poe – především překladem jeho básně Havran – dopomáhá v *Příběhu* vyjevovat. Tato konfrontace je ve značné míře vyjevována také Josephem Conradem.

Srdce temnoty od Josepha Conrada je rozebíráno Dannym a jeho studenty v jídelně¹¹⁷ průběžně po celou šestou kapitolu. Jsou položeny dvě stěžejní otázky: O čem je román? A co tam dělá ten Rus?

„Harlekýn je skutečně klíč k Srdci temnoty. Okrajově je ovšem kniha také kritikou kolonialismu, a když někdo chce, může v ní vidět i podobenství o přemožení ega idem. Ale především to není román. Je to proroctví.“¹¹⁸

Danny Smiřický vydává tvrzení, že *Srdce temnoty* je proroctví o Rusech a Rusku, o Sovětském svazu. Harlekýn je totiž „perfektní poddaný diktatur, dokonalé zrnko písku.“¹¹⁹ A Kurtz je podle Dannyho předobraz Stalina.¹²⁰

¹¹⁷ Důvodem tohoto místa (jídelny) může být – jak už bylo řečeno –, že Joseph Conrad je anglický Polák.

¹¹⁸ Škvorecký, Josef: *Příběh inženýra lidských duší*. Praha: Plus, 2012, s. 433.

Podle Koskové: „Vypravěč proti sobě staví postavu Rusa Harlekýna a představitele západního myšlení Marlowa v jejich diametrálně odlišném pohledu na Kurtze. Marlow v něm vidí šílence, Harlekýn autoritu...“¹²¹

Danny si tuto interpretaci *Srdce temnoty* snad může dovolit z toho důvodu, že pochází z diktatury a disponuje tedy oběma druhy těchto zkušeností: Obě zkušenosti zažil, a rozumí stanovisku Marlowa i Harlekýna. Jeho interpretace Conradova románu tvoří paralelu s tím, co se děje v *Příběhu*. Conrad je jakýmsi „spouštěčem“ do tohoto tématu konfrontace dvou rozdílných zkušeností.

Stojí zde proti sobě naivní idealismus, který „přerůstá v demagogii obhajující totalitní systémy, a skepsí, jež vychází z paměti a historie a v efektních a rychlých řešení hájí zpozdile „jen“ věčnou starou hodnotu, jakou je lidská svoboda.“¹²² Proti sobě stojí „jasné odpovědi“ a „jen alternativy“. Jedna pravda totality a mnohost pravd demokracie. Je zde jakýsi neřád Ameriky – americká džungle: nejednoznačnost, absence jasných odpovědí a řešení. A proti tomu stojí řád idealismu vedoucí k totalitě. Řád střední a východní Evropy, který poskytuje jasné odpovědi a na všechno dává řešení.

Lze ale říci, že Danny si stranu zvolil: „Měl bych vstát? Říct: Ze všech sil přispívat k racionální organizaci světa? Aby svět nebyl malebná džungle jako Amerika, ale malebný řád jako – jako – no nevím jako co. Gotické okno? Ta znázorňují většinou mučení svatých. Spartakiáda. Co ale kdo ví o skutečných pocitech dorostenek s kruhy? Třeba se jim chce na záchod.“¹²³

S tímto tématem konfrontace dvou rozdílných světů souvisí také téma diktatury. Téma, které je podle Dannyho vyjevováno jako proroctví v *Srdci temnoty*.

Podvojný obraz diktatury

„Bylo nám šestnáct, byli jsme mladí, svobodní i v té strašlivé diktatuře, a neměli jsme v úctě její slávu. Mnohokrát později jsem si vzpomněl na ten Silvestr. A zdálo se mi, že svoboda je čistě záležitostí mládí a diktatur. Že nikde jinde není, snad proto že jí lidé

---

¹¹⁹ Tamtéž, s. 442.

¹²⁰ Tuto interpretaci Josef Škvorecký použil ve své studii *Proč je tu ten Harlekýn?* kde jsou názory Dannyho a Josefa Škvoreckého na *Srdce temnoty* téměř totožné. (Přesto nemůžeme ztotožňovat postavu s autorem.)

¹²¹ Kosková, Helena: *Příběh inženýra lidských duší*. In Škvorecký. Praha: Literární akademie, 2004, s. 147

¹²² Špirit, Michael: *Pravda a klam Miráklu*. Doslov. In Josef Škvorecký: *Mirákl*. Praha: Plus, 2009, s. 583.

¹²³ Škvorecký, Josef: *Příběh inženýra lidských duší*. Praha: Plus, 2012, s. 156.

nevnímají. Jako nevnímají vzduch, dokud jim ho v plynové komoře života nenahradí těmi krystalky bez chutě, bez vůně, bez zápachu...“¹²⁴

Zásadní myšlenka podvojného obrazu války je, že při něčem strašném jako je válka začíná vznikat něco pozitivního. Na jedné straně krutost a běsnění. Na té druhé prostor, kde se začíná odehrávat něco pozitivního. Prostor, kde se hodnoty stávají skutečnější. V radikální situaci se žebříček hodnot obrací. Jde najednou o to nenechat se zastřelit, sehnat jídlo. A najednou pojmy jako přátelství, rodina nebo svoboda získávají skutečný význam.

Tuto podvojnost války se pokusím aplikovat na diktaturu: Ve válce podobně jako v diktatuře si najednou uvědomujeme, jak moc je důležitá svoboda. Jelikož ji začínáme ztrácet. Tento podvojný obraz diktatury je myslím přítomen v *Příběhu inženýra lidských duší*.

Danny i přes veškerou svou nostalgii se cítí v Kanadě svobodně. Znovu cituji: „Země je krásná všude. Krásnější je tam, kde je člověku dobře, a dobře je mu tam, kde už nic neodkládá do budoucnosti, protože nemusí a protože z budoucnosti už mnoho nezbyvá. Kde pozbyl strachu, protože se už není čeho bát...“¹²⁵ Toto vědomí svobody pochází i z toho důvodu, že diktaturu zažil.

Skutečnou hodnotu věcí si uvědomujeme tehdy, pokud je nemáme, nebo pokud jich máme málo. Patetické rčení je zároveň pravdivé. Vzniká paradox: To, že nežijeme v diktatuře, je dar, který si uvědomujeme především tehdy, když v diktatuře žijeme. Jedná se o střet dvou světů: Někdo kdo diktaturu nezažil, toto zcela nechápe. Je to vědomí navíc pocházející ze zkušenosti. Vědomí svobody.

(Blažiček: „Člověk se mění svými zkušenostmi, jedna otřesná zkušenost nebo dlouhodobé opakování stejné zkušenosti mohou jednotlivce výrazně proměnit. Přechzení uměleckého díla sice nepřináší takovou trvalou proměnu, ale přece vede ke zkušenosti v plnějším smyslu, než toho mohou dosáhnout mimoumělecké texty; ve srovnání s nimi navozuje umělecké dílo u čtenáře komplexnější a hlubší proměnu.“¹²⁶)

---

¹²⁴ Škvorecký, Josef: *Příběh inženýra lidských duší*. Praha: Plus, 2012, s. 505.

¹²⁵ Tamtéž, s. 12.

¹²⁶ Blažiček, Přemysl: *Haškův Švejk*. Praha: ČS, 1991, s. 71.

7 LOVECRAFT

Providence, Providence. Mezitím: Providence. Howard Phillips Lovecraft. Podivný pán, o kterém zpívá se šansón: Poe je jeho druh/ s ním on tvoří kruh/ z něj má úzkost z vlivu/ s ním je pěkně v kruhu... Dědic Poeova „gotického“ romantismu, dekadentní černé magie a prvních výbojů science fiction. Vynálezce „campu“, neboli: Je to dobré, protože to je strašné. Vlastník hodně intenzivního pocitu. Všechny jeho povídky jsou totiž asi o tomto: Naší zemičku obývali kdysi jiné bytůstky, oddávali se ale černé magii a ztratili domůvek – zemičku: byli z ní vyhnáni, jsou ale připraveni se jí kdykoli zmocnit.

Trenský tvrdí – podobně jako o Twainovi –, že Lovecraft je v *Příběhu inženýra lidských duší* více „dekorativní než interpretativní“.¹²⁷

Uvnitř *Příběhu* je pouze jedna Lovecraftova povídka *V horách šílenství*. Téma, které bych chtěl s pomocí Lovecrafta v *Příběhu* interpretovat, jsem nazval: Kruh.

Kruh

„Nepovídejte, že jsem neřekl nic nového; uspořádání obsahu jest nové...“¹²⁸

Proč tam není ten Faulkner? Z jakého důvodu se poslední kapitola *Příběhu* nejmenuje Faulkner?

William Faulkner je autor, který by měl být rozebírán na Dannyho semináři. Žádný seminář ale v poslední kapitole *Příběhu* už uveden není. Můžeme to jen dedukovat: O Faulknerovi se baví Danny s Hakimem v kabinetě. A také se Danny po telefonu Ireny-Nicole ptá, zda „napsala papír“ o Faulknerovi.

Proč tam je ten Lovecraft? Z jakého důvodu se poslední kapitola *Příběhu* jmenuje Lovecraft?

V poslední kapitole Danny a Irena-Nicole společně odjeli do Paříže. Když se Irena Dannyho žertovně ptá, jestli spolu pojedou na svatební cestu znovu do Paříže, Danny odpovídá, že pojedou jinam. Do Hor šílenství. Irena nezná Lovecrafta, a nerozumí. Danny potom koupí paperback *V Horách šílenství* a Ireně z něj v Paříži předčítá.

¹²⁷ Trenský, Pavel: *Příběh inženýra lidských duší*. In Josef Škvorecký. Přeložil Aleš Haman. Jinočany: H&H, 1995, s. 97.

¹²⁸ Pascal, Blaise: *Myšlenky*. Přeložil Antonín Uhlíř. Praha: Jan Laichter, 1937, s. 15.

Zdá se, že většího významu, než je „strašení“ Ireny čtením *V Horách šílenství*, Lovecraft nemá. Ale Lovecraftovo jméno odkazuje k tzv. nízkému umění¹²⁹. A Lovecraft také navazuje na jiného spisovatele vědecko-fantastické povídky: Na Edgara Allana Poea, který nese název první kapitoly *Příběhu*. Oba autoři vytváří v knize zajímavý kompoziční kruh, který by Poe s Faulknerem nevytvořili.

Při interpretacích Lovecrafta se velmi často uvádí dílo Edgara Allana Poea. Lovecraft je podle *Slovníku spisovatelů Spojených států amerických* „dědicem Poea“. Škvorecký esejist o Lovecraftovi říká: „To všechno je Poe, mínus jeho lekce mistrovská.“¹³⁰

Lovecraft v povídce *V Horách šílenství* na Poea dokonce záměrně odkazuje: „...Danforth naráží na podivné zmínky o netušených a zapovězených zdrojích, k nimž mohl mít přístup Poe, když před stoletím psal svá *Dobrodružství Arthura Gordona Pyma*. Snad si vzpomenete, že v tomto fantaskním příběhu nalezneme slovo neznámého, ale strašlivého a zásadního významu pojícího se s Antarktidou, které neustále vřeštěli obrovití, příznačně sněhobílí ptáci žijící v nitru této zlovolné oblasti. „*Tekeli-li! Tekeli-li!*“¹³¹

Danny Smiřický říká ve čtvrté kapitole *Příběhu* na lodi svým studentům: „Dr. Johnson jednou řekl: Spisovatelé, kteří číhají, aby chytili něco nového, sotva kdy budou velcí; neboť velké věci nemohly uniknout dřívějším pozorovatelům.“¹³²

Jak už bylo řečeno, Poe a Lovecraft vytváří v *Příběhu inženýra lidských duší* kompoziční kruh. Lovecraft na Poea navazuje.¹³³ Kdyby tato představa kompozice šla do krajnosti, lze říci duchu Dr. Johnsona: Vše už bylo napsáno, je to *kruh*. Teď jde o to, jak tedy napsat to, co už bylo řečeno? Pomocí odkazů na autory.

Škvorecký využívá autory v *Příběhu inženýra lidských duší* – neustále na ně odkazuje. Každý autor nese na sobě své dílo, „svébytné koukání na svět“. To, že je odkázáno v románu na nějakého autora v sobě nese *příjemný* i *nepříjemný* fakt: Román se o toho autora stává

---

¹²⁹ Jak už jsem zmiňoval, jinými odkazy než těmi, které poskytují američtí autoři, se v této práci nezabývám, ale uvědomuji si význam, který mají. Jejich množství je obrovské a repertoár těchto odkazů je velmi široký a týká se téměř všech oblastí kultury tedy i tzv. „nízkého“ „pokleslého“ žánru literatury: detektivka, hororová povídka, magazínová povídka o lásce atd. Na tyto žánry odkazují právě také Lovecraft, Poe, ale i Fitzgerald. Stanovisko, které Škvorecký ve svých studiích k těmto „pokleslým“ žánrům (především u těchto zmiňovaných spisovatelů) zaujímá je takové, že tyto žánry nejsou o nic méně hodnotnější než jiné. Protože ve výsledku nejde o žánr, ale jestli je to „uděláno dobře“. Každý žánr může být „uměním“.

¹³⁰ Škvorecký, Josef: *Podivný pán z Providence*. In *Podivný pán z Providence a jiné eseje*. Praha: Ivo Železný, 1999, s. 206. (Lekci mistrovskou je myšlen finální efekt. Poeův „copyright“. Efekt na konci příběhu, který by měl být silnější než všechny předchozí. Pokud by nebyl silnější než ostatní, měl zůstat nevyjasněný – otevřený. Lovecraft přes to, že se silně podobá Poeovi, tento otevřený konec ve svých povídkách nevyužívá: vše se snaží dovysvětlit.)

¹³¹ Lovecraft, Howard, Phillips: *V Horách šílenství*. Plzeň: Laser-books, 2010, s. 246.

¹³² Škvorecký, Josef: *Příběh inženýra lidských duší*. Praha: Plus, 2012, s. 343.

¹³³ Zajímavé je také, že motto první a poslední kapitoly je Ulalume – báseň Edgara Allan Poea.

větším. Odkazem na jiného autora nutně dílo naroste i o dílo autora, na něž je odkazováno. Lovecraft by ani nemusel být citován v Paříži, ale pokud na něj jen jednoslovně odkážu, už je přítomen v textu, i se svým svébytným koukáním na svět, a také svým odkazem k Poeovi.

Řečeno do důsledku: Vše bylo napsáno. Může se to říkat pouze znovu, v kruhu stále to samé.

Irena se na lodi ptá: „Jestli má ovšem pravdu dr. Johnson – jestli všechno už lidi objevili a řekli před námi – k čemu potom – ?“¹³⁴

Danny odpoví: „„Snad proto,“ říkám, „že tolik lidského je tolika lidem pořád cizí.““¹³⁵

Teze románu – všech románů, s výjimkou románů a la these, je totiž podle Dannyho stále stejná: „„Ta teze je: *Homo sum. Humani nil a me alienum puto*. Terentius.““¹³⁶

Škvorecký tím, že literaturu explicitně využívá, si je vědom toho, že všechno už bylo řečeno. Ale nezažívá „úzkost z vlivu“, jak toto sousloví koncipuje Harold Bloom. Dělá opak: Činí z tohoto vlivu vlastně přednost, upozorňuje na něj: Odkazuje na literaturu – k autorům a jimi nám „to všechno“ sděluje.

---

¹³⁴ Škvorecký, Josef: *Příběh inženýra lidských duší*. Praha: Plus, 2012, s. 344

¹³⁵ Tamtéž, s. 344.

¹³⁶ Tamtéž, s. 343.

Autoři, kteří nás ovlivňují, jsou neustále přítomni v našich hlavách. Jsou naší součástí. Přemysl Blažiček píše, že umělecká díla nás proměňují. Můžeme to aplikovat na autora ve smyslu Foucaultova „autorského jména“: Ovlivňuje nás autorské jméno. Nejde o život autorův. Jde především o dílo, jež napsal. O jeho svěbytné koukání na svět, jenž nás ovlivňuje. Harold Bloom mluví o úzkosti z vlivu. Autoři na nás mají vliv. Ovlivňují naše myšlení, naše tvoření. Váha tradice je neustále přítomná. Je přítomná úzkost z toho, že všechno už bylo napsáno. A pak říkáme: je to jak z Faulknera. Je to jak z McCarthyho. Jako z Palahniuka. Je to jako z Poea, Hawthorna, Twaina, Cranea, Fitzgeralda, Conrada, Lovecrafta, Škvoreckého... Autoři jsou naší součástí.

K filosofii bakalářské práce

Nespokojenost

Snad nejlidštější vlastností člověka, kterou se nejvíce odlišuje od zvířat, je, že si uvědomuje, že jednou zemře. Uvědomuje si, že všechno skončí, protože už to zažil: věci, které jsou součástí jeho života, jsou nenávratně pryč. S touto vlastností souvisí ještě jiná: nespokojenost. „Člověk je neschopen spokojenosti. Asi jeho nejlepší, a proto snad nejlidštější vlastnost.“¹³⁷

I kdybych se nebál smrti. Nebo umírání. Bojím se, že jsem nežil dost dobře.

Být nespokojený je možná jeden z důvodů, proč chceme něco vytvořit. Tvorba ovšem nemusí být nutně psaní, skládání, malování. Může být i čtením.

---

¹³⁷ Škvorecký, Josef: *Příběh inženýra lidských duší*. Praha: Plus, 2012, s. 379.

Závěr

Tato práce je experiment. Zabývala se intertextovostí *Příběhu inženýra lidských duší*. Snažila se analyzovat funkce přítomných amerických autorů. Zkoumala, jaký význam pro *Příběh* tito autoři mají: Čím vstupují do jiného díla. Jaké jsou paralely mezi dotyčným autorem a Škvoreckého knihou. A jaká důležitá témata svým vstupem do *Příběhu* pomáhá dotyčný autor dotvářet.

Edgar Allan Poe dopomáhá dotvářet v *Příběhu* témata strachu, nostalgie a smrti krásné ženy; na překladu jeho Havrana je nastíněna konfrontace dvou odlišných historických zkušeností. Paralela Hawthorna s *Příběhem* se týká především tématu nesouzení a soucitu. Vzájemná provázanost *Příběhu* s Twainem je ukázána na střídání legrace s hrůzou; a v banálním poselství: „není zkušenosti kromě zkušenosti“. U Crana je to především společné téma strachu ve válce a téma autenticity uměleckého díla. Paralela s Fitzgeraldem je v tematice zhrouceného snu a lásce ke krásným ženám. Conrad v *Příběhu* dopomáhá vyjevovat téma konfrontace dvou rozdílných zkušeností a s tím související téma podvojného obrazu diktatury. Lovecraft v *Příběhu* odkazuje k nízkému umění a tvoří s Poem kompoziční kruh. *Edgar Allan Poe dopomáhá dotvářet v Příběhu témata strachu...*

Vycházel jsem z tradicionalistického pojetí intertextovosti, tak jak ho předkládá Jiří Homoláč. Tedy pojetí intertextovosti i autorsky nezáměrné. Intertextovosti, kde je dán důraz na recepci. Jinými slovy: Výše uvedené „výsledky“ záležely na mém konkrétním čtení.¹³⁸ A z toho důvodu jsem v průběhu práce zjistil, že výsledky této intertextovosti – funkce jednotlivých autorů – nenabudou obecné povahy. Může se totiž jednat o intertextovost zjevnou především mně.

Nemohl jsem najít smysl práce. Byl jsem *nespokojen*: k čemu ta práce? Koho může zajímat především mé čtení? Proto jsem se snažil najít i jiné cesty ke smyslu práce, pro které intertextovost amerických autorů otevírala cestu.

Troufám si tvrdit, že intertextovost amerických autorů je významným konstitučním prvkem *Příběhu inženýra lidských duší*, ale míra integrace jednotlivých amerických autorů je

---

¹³⁸ Čtení blízké pojmu „slast“ od Rolanda Barthesa, kde „tkanivo“, ve kterém jsem se pohyboval, byli dotyční američtí autoři a *Příběh inženýra lidských duší*.

odlišná.¹³⁹ Jinými slovy Poe¹⁴⁰ dotváří témata *Příběhu* více, než tak činí Twain. Přesto jsem americkým autorům v této práci poskytoval každému rozsahově přibližně stejný prostor. Z toho důvodu je tato práce nejen o intertextovosti amerických autorů v *Příběhu*, ale také o zvolených tématech týkajících se *Příběhu inženýra lidských duší*, které američtí autoři dotvářejí nebo se jich nějak částečně dotýkají.

V tomto případě jsou ale témata systematicky neuspořádaná – moc dobře na sebe nenavazují a často návaznost nedává skoro žádný smysl. Snažil jsem se ale, aby se každé jednotlivé téma dalo číst i samostatně.

Také uznávám, že témata se dalo zabývat v daleko větší míře, než se tomu stalo. Dalo by se říci, že se jedná jen o jakési stručné úvody do problematiky těchto témat v *Příběhu inženýra lidských duší*.

Pokusil jsem se také v práci využít jiné literatury. Témata interpretovat i na základě literatury, která není v *Příběhu inženýra lidských duší*. Jedná se o pokus využít užitečným způsobem literaturu (z mého čtení) ve své práci. „Fakt, okamžik ztěžklej významem.“¹⁴¹

Nejsem e.e.cummings,¹⁴² *nejsem Jiří Kolář*. Kurzíva je experiment, ale přesto jsem si vědom, že píši především odborný text. Potřeboval jsem zakomponovat do práce některé údaje amerických autorů, nechtěl jsem „suše“ citovat hesla lexikonu, proto jsem využil „autorské“ kurzívy, kterou jsem poté využil i na jiných místech své práce.

Prostřednictvím Přemysla Blažíčka jsem si také chtěl zodpovědět – naznačit, co je to umělecké dílo. (Blažíček: „Žádná interpretace uměleckého díla, ať už si klade jakýkoli cíl, se neobejde bez určitého povědomí o tom, co je umění, člověk, skutečnost atd.“¹⁴³)

---

¹³⁹ Způsob jejich zapojení do textu je ale obdobný.

¹⁴⁰ Konkrétně Poeovi se dalo věnovat opravdu více prostoru. Například se vůbec nezabývám knihou *Dobrodružství A. M. Pyma*, jejíž odkazy jsou v *Příběhu* značné. Jak už jsem zmínil, mé čtení je subjektivní. A chtěl jsem se také zabývat autory rovnoměrně a poskytnout jim přibližně stejný prostor. Navíc v problematice *Pyma*, respektive Poea v *Příběhu inženýra lidských duší* bych chtěl odkázat k diplomové práci Petra Onufera: *Poe v Příběhu inženýra lidských duší*.

¹⁴¹ Palahniuk, Chuck: *Zalknutí*. Přeložil Richard Podaný. Praha: Odeon, 2003, s. 216.

¹⁴² Toto říká ve své knize *Jak napsat diplomovou práci* Umberto Eco: „Nikdo z nás není e.e.cummings. Cummings byl americký básník, který se podepisoval malými počátečními písmenky. Čárek a teček užíval neobyčejně spoře, verše od sebe trhal, jak mu napadlo, zkrátka a dobře, dělal všechny možné věci, které si avantgardní básník mohl dovolit a o nichž ví, proč je dělá a že dobře dělá, když je dělá. Diplomant však není avantgardním básníkem, a to ani tehdy ne, zabývá-li se ve své práci avantgardní poezií. Píše-li někdo o Caravaggiu, asi se kvůli tomu nepustí do malování!“ Eco, Umberto: *Jak napsat diplomovou práci*. Přeložil Ivan Seidl. Olomouc: Votobia, 1997, s. 189.

¹⁴³ Blažíček, Přemysl: *Poezie Karla Tomana*. In *Knihy o poezii. Holan/Toman*. Praha: Triáda, 2011, s. 193.

Primární a sekundární literatura

Primární literatura

CONRAD, Joseph

1902/2010 *Srdce temnoty*. Přeložil Jan Zábrana. Praha: Dokořán, 130 stran.

CRANE, Stephen

1895/1958 *Rudý odznak odvahy*. Přeložil Jiří Valja. Praha: SNKLHU, 210 stran.

FITZGERALD, Francis Scott

1925/1979 *Velký Gatsby*. In *Velký Gatsby – Poslední magnát*. Přeložil Lubomír Dorůžka. Praha: Odeon, s. 3–150.

FITZGERALD, Francis Scott

1934/1994 *Něžná je noc*. Přeložil Lubomír Dorůžka. Praha: ČS, 288 stran.

HAWTHORNE, Nathaniel

1850/2012 *Šarlatové písmeno*. Přeložila Jarmila Fastrová. Praha: ČS, 312 stran.

LOVECRAFT, Howard, Phillips

1931/2010 *V Horách šílenství*. Přeložil Milan Žáček. Plzeň: Laser-books, s. 124–258.

POE, Edgar Allan

1845/1999 *Havran*. Přeložil Vítězslav Nezval. In Jan Zábrana (ed.): *Jak se dělá báseň*. Praha: Mladá fronta, s. 24–28.

POE, Edgar Allan

1846/1999 *Filosofie básnické skladby*. Přeložil Aloys Skoumal. In Jan Zábrana (ed.): *Jak se dělá báseň*. Praha: Mladá fronta, s. 7–23.

ŠKVORECKÝ, Josef

1958/1991 *Zbabělci*. In *Prima sezóna; Zbabělci; Konec nylonového věku*. Praha: Odeon, s. 239–615.

ŠKVORECKÝ, Josef

1958/1999 *Stephen Crane a počátek moderní literatury ve spojených státech*. In *Podivný pán z Providence a jiné eseje*. Praha: Ivo Železný, s. 39–58.

ŠKVORECKÝ, Josef

1962/1999 *Proč to byl velký vypravěč?* In *Podivný pán z Providence a jiné eseje*. Praha: Ivo Železný, s. 59–62.

ŠKVORECKÝ, Josef

1967/1999 *Mýtus yoknapatawphaského kraje*. In *Podivný pán z Providence a jiné eseje*. Praha: Ivo Železný, s. 125–139.

ŠKVORECKÝ, Josef

1977/1992a *Příběh inženýra lidských duší 1*. Brno: Atlantis, 288 stran.

ŠKVORECKÝ, Josef

1977/1992b *Příběh inženýra lidských duší 2*. Brno: Atlantis, 304 stran.

ŠKVORECKÝ, Josef

1977/2000a *Příběh inženýra lidských duší 1*. Praha: Ivo Železný, 336 stran.

ŠKVORECKÝ, Josef

1977/2000b *Příběh inženýra lidských duší 2*. Praha: Ivo Železný, 360 stran.

ŠKVORECKÝ, Josef

1977/2012 *Příběh inženýra lidských duší*. Praha: Plus, 680 stran.

ŠKVORECKÝ, Josef

1984/2004 *Proč je tam ten Harlekýn?* In *Mezi dvěma světy a jiné eseje*. Praha: Ivo Železný, s. 173–181.

ŠKVORECKÝ, Josef

1985/2004 *Pozdrav Marku Twainovi*. In *Ráda zpívám z not a jiné eseje*. Praha: Ivo Železný, 2004, s. 33–40.

ŠKVORECKÝ, Josef

1992/1997 *Dodatek po patnácti letech*. In *Příběh neúspěšného tenorsaxofonisty*. Praha: Ivo Železný, s. 288–311.

ŠKVORECKÝ, Josef

1992/1999 *Podivný pán z Providence*. In *Podivný pán z Providence a jiné eseje*. Praha: Ivo Železný, s. 190–206

TWAIN, Mark

1884/1965 *Dobrodružství Huckleberryho Finna*. Přeložil František Gel. Praha: SNDK, 316 stran.

TWAIN, Mark

1916/1961 *Tajemný cizinec*. In *Tajemný cizinec: Výbor z povídek*. Přeložil Zdeňěk Urbánek. Praha: Naše vojsko, s. 5–126.

VACULÍK, Ludvík

1981/2002 *Český snář*. Brno: Atlantis, 484 stran.

Sekundární literatura

ATKINSON, Rita L. (et al.)

1989/2002 *Psychologie*. Přeložili Erik Herman, Miroslav Petržela a Dagmar Břejlová. Praha: Portál, 752 stran.

BARTHES, Roland

1973/2008 *Rozkoš z textu*. Přeložila Olga Špilarová. Praha: Triáda, 96 stran.

BENEŠ, Jan

1977/2001 *Zelenou nahoru*. Praha: Knižní klub, 320 stran.

BLAŽÍČEK, Přemysl

1991 *Haškův Švejk*. Praha: ČS, 256 stran.

BLAŽÍČEK, Přemysl

1992 *Škvoreckého Zbabělci*. Praha: Oikumené, 68 stran.

BLAŽÍČEK, Přemysl

1995/2011 *Poezie Karla Tomana*. In *Knihy o poezii. Holan/Toman*. Praha: Triáda, s. 189–401.

DICK, Philip Kindread

1968/2008 *Blade runner: Sní androidi o elektrických ovečkách?* Přeložila Linda Bartošková. Praha: Argo, 220 stran.

ECO, Umberto

1977/1997 *Jak napsat diplomovou práci*. Přeložil Ivan Seidl. Olomouc: Votobia, 278 stran.

FLEK, Alexandr (vedoucí projektu)

2009 *Bible: překlad 21. století*. Praha: Biblion, s. 1564.

HOMOLÁČ, Jiří

1996 *Intertextovost a utváření smyslu*. Praha: Karolinum, 114 stran.

KOSKOVÁ, Helena

2004 *Příběh inženýra lidských duší*. In *Škvorecký*. Praha: Literární akademie, s. 132–156.

KRISTEVA, Julia

1970/1999 *Slovo, dialog a román: texty o sémiotice*. Přeložil František Fulka. Praha: Sofis/Pastelka, 82 stran.

MÜLLER, Richard; ŠIDÁK, Pavel (eds.)

2012 *Slovník novější literární teorie*. Praha: Academia, 700 stran.

NÜNNING, Ansgar (ed.)

2001/2006 *Lexikon teorie literatury a kultury*. Brno: Host, 912 stran.

PALAHNIUK, Chuck

2003 *Zalknutí*. Přeložil Richard Podaný. Praha: Odeon, 256 stran.

PASCAL, Blaise

1670/1937 *Myšlenky*. Přeložil Antonín Uhlíř. Praha: Jan Laichter, 557 stran.

PETŘÍČEK, Miroslav

2005 *Cítím, tedy vidím. Doslov*. In Roland Barthes: *Světlá komora: poznámka k fotografii*. Praha: Agite/Fra, s. 113–117.

PŘÍBÁŇ, Michal; KUPCOVÁ, Helena (eds.)

2005 *Škvorecký 80*. Sborník z mezinárodní konference o životě a díle Josefa Škvoreckého. Praha: Literární akademie, 409 stran.

TRENSKÝ Pavel

1991/1995 *Příběh inženýra lidských duší*. In *Josef Škvorecký*. Přeložil Aleš Haman. Jinočany: H&H, s. 83–106.

ŠPIRIT, Michael

2009 *Pravda a klam Miráku: Doslov*. In Josef Škvorecký: *Mirákl*. Praha: Plus, s. 580–586.

TOMAN, Karel

1923/1971 *Hlas Ticha*. In *Básně*. Praha: Odeon, 1971, s. 99–115.

VANČURA, Zdeněk (ed.)

1979 *Slovník spisovatelů. Spojené státy americké*. Praha: Odeon, 758 stran.